

pris: 30 kr.

Foreningen Danmark-Letland

Nr. 4 december 2020 28. årgang

ISSN 1901-5720

Indhold

Det lettiske Monument	3
Ambassadør Alda Vanaga	6
Letland får ny kommuneinddeling pr. 1. juli 2021	9
Lettisk julemusik og nytårstanker	14
Referat af generalforsamlingen	17
Nyt bestyrelsesmedlem	19
Fejring af Per Nielsens nye bog	21
Farvede Eventyr	22
Fabrikken "Provodnik" i Riga – et industrieventyr	24
Er der kun én uafhængighedsdag i Letland?	30
En personlighed i Letland	38
Nyheder	43
Lettisk julepynt, Puzurs	57
Bestyrelsen	60
Foreningen....	61
Nyttige adresser	62
KALENDER for 2021	63

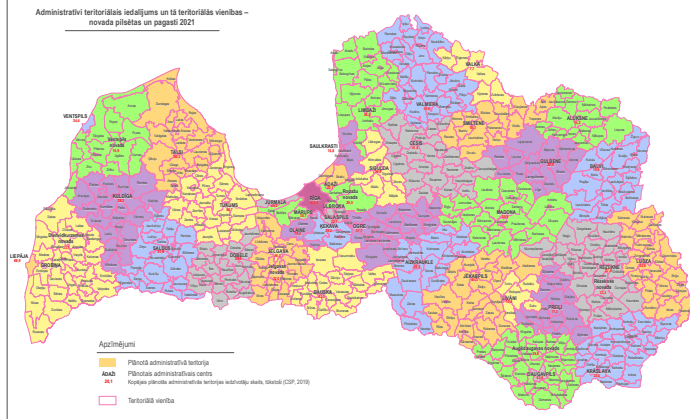

Illustration til artiklen om den nye kommuneinddeling i Letland side 12.

Forsidebilledet er et fotografi taget af rumænske Bogdan Gargarita efter et akrylmaleri af ham selv. Det er malet til illustration af en ny udgave af Bjørnedræberen. Se mere side 33

Deadline for næste nummer er 1. marts 2021

Det lettiske Monument

18.november

Den 18. november er Letlands nationaldag. I den anledning var der mindehøjtidelighed ved Det lettiske Monument på Vestre Kirkegård.

Det var mildt og fugtigt i vejret, og birkebladene lå klistret fast på vejen. En snorlige cementvej fører op til det Østre Kapel. Kapellet er en gammel solid rødstensbygning med kampestensfundament og tegltag med grønt mos. Over den solide grønne indgangsport er der bygget en række hvide søjler som giver bygningen et højtideligt præg. På et skilt ved siden af bygningen stod forklaret, at man havde planer om at lave teater i kapellet og lidt café. Så måske kan vi få en kop kaffe næste gang vi mødes!

En del mennesker var mødt op på cementpladsen foran kapellet og stod afventende da ambassadørens bil ankom med ambassadør Alda Vanaga og hendes personale. Der blev hilst og nikket uden at røre! Der var folk, jeg ikke havde set før, og det viste sig, at der lige var blevet indgraveret et nyt navn ind

i mindetavlerne, som ligger på jorden foran monumentet. En lettisk mand var død i en alder af 90 år og de pårørende var tilstede.

Ambassaden uddelte lys med låg på til alle de fremmødte. Derefter lagde Alda Vanaga en stor blomsteropsats i de røde hvide lettiske farver ved monumentets fod og vi fik besked på at sætte vores lys ned ved monumentets fod, det så fint ud. Herefter bad ambassadøren os om at synge den lettiske nationalsang, hvilket vi gjorde og Livija Klans-Kovalevskis fra vores forening var den, der bedst kunne ordene og sang igennem med lys og klar stemme.

Nu mente Niels Bendix Knudsen fra foreningen at det var på tide med en dram. Han var lige kommet hjem fra Letland og havde en balsam og små glas med, så alle fik en lille en til halsen.

Anita Rand fra foreningen, sagde at hun lige ville se til sine forældres grav, som er bagved monumentet. Da hun kom tilbage, fortalte hun, at hun måtte klatre over en afspærring for at komme derhen. Nogle gartnere var i gang med at lave en "sansehave" lige i det hjørne. Lidt mærkeligt syntes vi. Men der sker åbenbart forandringer på kirkegården i denne tid. Efter lidt snak mellem de fremmødte, begyndte nogle at sive, mens andre gerne ville med på en rundtur på kirkegården.

Foto og tekst LN

Aase og Inta ved generalforsamlingen. foto Jørgen Lauterbach

Afsked med foreningens kasserer Aase Lundby

I forbindelse med generalforsamlingen valgte Aase Lundbye at trække sig som kasserer. Aase har været arrangør af forskellige aktiviteter: bl. a. Helsingør mødet, vores januar møder og sommer spejderlejre i Letland. Bestyrelsen siger Aase mange tak for det store arbejde og håber at hun stadig vil være aktiv i foreningen.

Aase takker :

”Ved den udsatte generalforsamling den 1. oktober modtog jeg en meget smuk buket blomster og et virkelig smukt tørklæde fra Andas butik i forbindelse med min sidste regnskabsaflægelse. Det vil jeg hermed sige rigtig meget tak for til bestyrelsen og foreningen. Nogle af blomsterne holder endnu (16. Nov) og tørklædet bliver flittigt brugt. Jeg glæder mig til at vi igen kan ses til arrangementer i foreningen.”

Kærlig hilsen Aase

Ambassadør Alda Vanaga

Da vi, bestyrelsen og ambassadøren, diskuterede muligheden for at afholde det planlagte efterårsmøde på ambassaden, blev vi hurtigt enige om, at mødet måtte udskydes på grund af Corona-situationen, vi håber, det kan blive til foråret engang.

MEN i stedet lovede ambassadøren at skrive lidt til bladet om de emner, som hun ville have talt om på vores møde. Og den tekst følger nu her:

Ambassadør Alda Vanaga, Letlands ambassadør i Danmark:

Det fremskudte valg til Rigas Byråd blev afholdt den 23.august. Det hidtidige byråd blev afsat af det lettiske parlament allerede i begyndelsen af året (den 13.02.2020) på grund af mistanke om alvorlig korruption, magtmisbrug og formelt også på grund af skødesløs affaldsorganisering i Riga. Det nye Riga Byråd blev valgt for de næste 5år. Det vil sige, at næste år, når der er kommunalvalg overalt i Letland, så er det i Riga sådan, at det er det byråd, der allerede er valgt i år, der fortsætter.

Selvom valgdeltagelsen i Riga var lille (40,6%), har det vist en tydelig politisk ændring af retningen. De centrum-liberale partier og de højreorienterede konservative har fået en klar sejr. Sammenslutning Attistibai/Par/Progresivie (18 medlemmer af byrådet) har vundet valget. Der blev dannet en bred koalition: Valgets vindere + Jauna Vienotiba ("Den nye enhed"/ premierministerens parti med 10 medlemmer) + Nacionala Apvieniba/Latvijas Regionu apvieniba (Den nationale Alliance/den regionale Alliance med 7 medlemmer) + Jauna Konservativa partija (det Nye Konservative Parti med 4 medlemmer) Det er i alt 39 stemmer af i alt 60.

Vinderne har talt for en moderne, nordeuropæisk, grøn og social ansvarlig by. Alle partier har tilbudt ændringer og lovet at bekæmpe korruptionen. Størstedelen af partierne er gået ind for enighed og samarbejde.

Attistibai/Par/Progressivie er en sammenslutning af 3 partier. Partierne *Attistibai* og *Par* er liberale og repræsenterer de erhvervsdrivende. De Progressive repræsenterer moderne socialdemokratiske ideer. Kandidaterne fra De Progressive fik flest stemmer. Det parti har alle forudsætninger for at få en god politisk fremtid. Partimedlemmerne er unge og aktive. Der foregår et generationsskifte i den lettiske politik, og det er meget vigtigt for landets udvikling.

Endnu er det for tidligt at vurdere det nye byråds arbejde. Men jeg vil gerne nævne et par positive udviklinger: Der blev udskrevet en offentlig ansøgningsmulighed til embedet som kommunaldirektør i Riga. Det giver håb om, at den bedste fagperson bliver valgt til dette embede. Det ser ud til, at den nye koalition ikke vil have nogen tolerance over for mistanke om korruption og løgne. Ministeren for Miljø og Regional udvikling Juris Puce måtte trække sig tilbage, da han blev afsløret i at lyve. Hans partifælle – et medlem i Rigas byråd, har offentligt bevidnet, at ministeren ulovligt benytter et parkeringskort i sin private bil. Samtidig blev det også kendt, at der var mistanke om, at partiet *Attistibai* havde opført sig ulovligt i forbindelse med finansieringen af partiet. Det bliver nu undersøgt af Kontoret for

Bekæmpelse af Korruption, men koalitionspartnerne i Rigas Byråd har allerede udtalt, at de ikke vil tolerere dette, også selvom det kan gå ud over samarbejdet i Allianz (Attistibai/Par/Progresivie).

Som det blev lovet allerede i valgkampen – der bliver lagt stor vægt på en mere grøn fremtid for byen. Der er blevet lavet nye cykelstier, som allerede bliver brugt meget af byens indbyggere.

Juris Puce, der trådte tilbage fra ministerposten, vil nu arbejde videre som parlamentsmedlem. Premierministeren har bedt partiet Attistibai om at udnævne en ny kandidat til ministerposten. Det er ikke sandsynligt, at dette ministerskifte fører til, at regeringen må gå af.

Situationen med Covid-19 I Letland.

Desværre breder denne virus sig ukontrolleret i Letland og antallet både af syge og døde stiger. Letland er stadigvæk trods alt i en bedre situation end de fleste europæiske lande (de kumulative antal COVID-19 tilfælde for de seneste 14 dage er den 19.nov.2020 pr 100 000 indbyggere i Letland-233,1; i Danmark-257,6; i Tyskland-308).

Den 7. november indførte den lettiske regering (gældende for den næste måned) hårdere indskrænkninger vedr. forsamlinger (op til 10 personer er tilladt), og vedr. åbningstider for forretninger og behandlingssteder (kun de nødvendige forretninger med levnedsmidler, Apoteker osv. må forsat holde åbent i weekenden, ingen skønhedssaloner må holde åbent), og pligt til at bære mundbind i offentligheden. Skolerne og de statslige myndigheder arbejder delvist hjemmefra. Om disse forholdsregler vil være tilstrækkelige, til at inddæmme Virus-sen, vil man se næste uge.

Vi har lige fejret **Letlands 102. fødselsdag**. I år- uden store arrangementer, enhver i sin familie eller med de nærmeste venner. Indskrænkningerne på grund af COVID-19 er ærgerlige og generende. Folk er trætte af dem. Men jeg vil gerne minde om tiden, da Letland blev grundlagt for 102 år siden eller da landets uafhængighed blev generobret for 30 år siden.

Den tid var mange gange vanskeligere, vores forfædre vidste ikke, om det ville lykkes at grundlægge den selvstændige stat, og om de andre lande ville anerkende den. For 30 år siden var vi også usikre på, om det ville være let at få Sovjetmagten til trække sig tilbage. Men vi klarede det, skridt for skridt, med tålmodighed og alle sammen om det. Sådan bliver det også nu. I denne globale verden vil vi alle, skridt for skridt besejre denne virus og så vende tilbage til det sædvanlige liv.

København, 19.11.2020 Alda Vanaga, Letlands ambassadør

Letland får ny kommuneinddeling pr. 1. juli 2021

Af Holger Pyndt, KL, tidligere rådgiver til den lettiske regering

Red: Dette er en ny udgave af artiklen i september, da nogle afsnit manglede dengang.

Det tog Letland mange år at få reduceret de mange små kommuner, som eksisterede da friheden fra Sovjetunionen var en realitet. De daværende ca. 500 kommuner blev først reduceret til 119 i 2008.

Nu har den lettiske regering taget et nyt, stort skridt ved at vedtage en lov om ny kommuneinddeling med virkning fra 1. juli 2021. Det nye system indeholder 42 kommuner i alt, hvoraf 7 er "nationale byer" ("valstpilsētas") og 35 er kommuner ("novads").

Det tog Danmark 36 år gennem to store reformer at reducere antallet af kommuner fra ca. 1400 til 98 – Letland vil være 30 år om redueringen af 500 kommuner til 42.

Og hvorfor har den lettiske regering fundet det nødvendigt at lægge så mange kommuner sammen?

Af de 119 kommuner dannet i 2008 overholdt ikke mindre end 50 af disse ikke de formelle krav til at være en kommune (antal indbyggere og tilstedeværelse af et administrativt center) – i 2019 var dette antal øget til 60!

80% af Letlands indbyggere bor i de 38 største kommuner og byer, mens de resterende 20% er spredt over 81 kommuner hver med mindre end 10.000 indbyggere

De 119 kommuner var meget forskellige med hensyn til indbyggertal og økonomisk aktivitet, og forskellighederne forventes at blive større i fremtiden på grund af affolkning af landområderne

Alle kommuner har samme opgaver, men mange af de 119 kommuner kunne ikke udføre deres pålagte opgaver, hvorfor disse enten blev udført i samarbejde med større kommuner eller blev delegeret til større kommuner

Efter finansministeriets mening koster serviceproduktionen i små kommuner 3 gange mere end i større kommuner

Med en befolkning på ca. 2 mill. indbyggere er befolkningstætheden meget lav, da Letland jo er 1,5 gange så stort som Danmark

Konkurrence mellem kommuner forhindrede flere steder en rationel serviceproduktion inden for fx folkeskolen, som er kommunernes største udgiftsområde

Fra 27. maj til 2. august 2019 gennemførte Miljø- og Regionsministeriet (MEPRD) 30 konsultationer med ialt 114 kommuner, som skulle kommentere ministeriets oprindelige forslag om 35 nye kommuner. Som resultat af disse konsultationer blev antallet af kommuner øget til 42.

I november 2019 blev forslaget om 42 kommuner vedtaget i første forhandling i Saeima. Efter de obligatoriske tre forhandlinger blev loven vedtaget i Saeima i juni 2020 og senere godkendt af Præsidenten.

Inden Præsidentens godkendelse havde 46 kommuner dog sendt ham en skrivelse, hvor de argumenterede for ikke at godkende loven på grund af "dårligt lovarbejde, dårlige begrundelser for reformen og en udemokratisk reform, da befolkningen ikke er blevet hørt".

Præsident Levits godkendte alligevel den nye lov i juni 2020. Det er interessant at trække en parallel til de danske reformer, som de lettiske regeringer i 1990'erne blev introduceret til gennem samarbejdet med KL (Kommunernes Landsforening) og Indenrigsministeriet i Danmark. I den første reform

i Danmark, som kulminerede i 1970, var hovedprincippet ”En By – en Kommune”, hvilket indebar at de økonomiske og befolkningsmæssigt største centre blev styrket til at facilitere udviklingen, og at kommuner rundt om byer blev lagt sammen med byen – mest voldsomt i Århus hvor over 70 kommuner blev lagt sammen til den nuværende Århus Kommune. Det virker, som om den seneste reform i Letland har baseret sig på samme principper, da de store ”republikbyer” og stærkere økonomiske centre skal drive udviklingen rundt omkring i landet, da befolkningen i forvejen koncentrerer sig i de bymæssige centre.

Frem til dannelsen af de 42 nye kommuner i Letland vil de kommuner, som indgår i de nye kommuner, samarbejde frem til kommunalvalget i 2021. Staten vil støtte de 42 nye kommuner økonomisk med henblik på udarbejdning af reviderede fysiske planer, planlægning af de nye administrative og organisatoriske strukturer, samt til gennemførelse af de konkrete sammenlægninger, herunder overførsel og træning af medarbejdere fra de tidligere til de nye kommuner, og udpegning og træning af de nye administrative ledere.

Håndteringen af nye medarbejdere og ledere i en ny organisatorisk struktur var en af de største udfordringer i den danske reform i 2006, bl.a. fordi omkring 70.000 medarbejdere skulle skifte arbejdsplads. Det tog flere år før tingene faldt rigtigt på plads.

Vanskelighederne i Danmark blev forøget derved, at de nye 98 kommuner fik yderligere opgaver og kompetencer overført fra de tidligere amter, hvorfor der kom en del nye medarbejdere i kommunerne. Det er der ikke tale om i Letland.

Forhåbentlig vil letterne kunne klare overgangen lidt hurtigere!

Regioner i Letland?

Letland har siden 1990'erne ikke haft egentlige regioner, men i stedet for ”samarbejdende kommuner”. Dette skete dengang efter pres fra den nationale kommuneforening (ULRGL) som ikke ville have et nyt ”kassesystem” med stærke regioner, som kunne kommandere med kommunerne lige som i det sovjetiske system. Der har ikke været initiativer til at oprette regio-

ner i Letland i forbindelse med den nye reform.

Det virker nærmere som om de gamle rayoner i Letland er blevet forvandlet til nye kommuner.

Danmark var lige ved at nedlægge regionerne for nogle få år siden, men systemet synes nu forholdsvist stabilt med 5 regioner, som varetager hospitaler og sygesikringen.

Ulemper og tabere ved reformen

Ingen større offentlig reform kan gennemføres uden, at der vil være nogle som taber magt eller for hvem de offentlige services mindskes eller rykker længere væk.

De siddende borgmestre og kommunalbestyrelsesmedlemmer i de kommuner, som lægges sammen til større kommuner, vil tabe deres positioner – mest markant borgmesteren – og dette er i sig selv en årsag til, at kommunale sammenlægningsreformer er vanskelige at få vedtaget og gennemført.

En anden ulempe er, at der mistes arbejdspladser i de tidligere, mindre landkommuner – dels borgmesteren, dels det sekretariat som betjente borgmesteren, men hertil kan ligeledes komme ansatte, som betjente de ældre og sociale klienter eller vedligeholdt infrastrukturen (kommunale bygninger, veje og grønne områder) – og i nogle mindre kommuner var der også en skole med lærere ansat.

Oprettelsen af større kommuner vil normalt lede til en centralisering af de vigtigste kommunale services. Den vigtigste kommunale service i Letland er skolerne, som oftest beslaglægger halvdelen af det kommunale budget. De mindre skoler vil typisk blive lukket – som i Danmark – og eleverne overflyttet til større og bedre skoler i den nye store kommune. Dette kan kræve udvidelse af transportnettet via flere skolebusser eller oprettelse af kostskoler – som blev meget brugt i den sovjetiske periode.

Da alle forældre gerne vil sikre deres børn en god uddannelse, er dette faktisk positivt, men specielt i begyndelsen besværligt for forældre og børn.

Mange lande søger at modvirke den længere afstand til kommunens centrum ved at forvandle de tidligere rådhus til en form for servicecentre, hvor borgerne kan få hjælp til at komme i kontakt med den nye kommune, hvis nogle ikke er

i stand til dette via internettet. Med Letlands gode internet-forsyning – i 2018 havde 83,6 borgere ud af 100 adgang til internettet, bedre end Frankrig og Malaysia!! – er det nok kun en overgangsfase, inden næsten alle letter kan betjene sig selv over internettet, som det også er tilfældet i Danmark.

Ligeledes kan der også introduceres en tættere supervision af de ældre og handicappede borgere via et decentralt servicecenter, således at disse ikke lades i stikken.

Alt i alt bliver der mindre liv i landområderne i Letland, som man jo historisk også har set i Sverige – og Danmark har jo også stadig områder, hvor udviklingen går langsommere end i bycentrene, så det er ikke let at sikre en jævn og ligelig udvikling i et land.

Revision af kommuneloven

Kommuneloven er til gennemsyn foranlediget af kommunesammenlægningerne.

Civil Society Alliance (CSA) i Letland gennemfører i løbet af september 2020 diskussioner med MEPRD. I et nyt kapitel i loven vil reglerne for kommunernes information til civilsamfundet og borgernes inddragelse i kommunernes arbejde blive beskrevet.

CSA vil presse på for at få udvidet adgang til arbejdet i byråd, stående udvalg og arbejdsgrupper, lige som muligheden for at fremsætte borgerforslag i kommunerne skal blive fremmet.

Tegning af skoleelev Liga Mieiranu i byen Mazpuls.

Tegningen er foræret af eleven til Olaf Ernstsén som har skrevet artiklen på næste side om den lettiske jul, som digtere ser den..

Lettisk julemusik og nytårstanker

En lette skrev til mig for nogle dage siden, at vi alle har brug for en skytsengel og det har han ret i. Det er virkelig aktuelt, nu hvor Covid-19 også raser i store dele af Letland. Janis, som den unge mand fra Ventspils hedder, nævnte den engelske skuespiller David Ross fra Blackburn, som på smukkeste vis har skrevet om at have en skytsengel. Ross skriver:

”Hvor er det rart at vide, at vi hver har vores skytsengel - kærlighedens og styrkens fulde væsen, som forener os med Gud.” Her i skrivende stund, den 18. november 2020, kan Letland fejre sin nationaldag, og alle mine tanker og gode ønsker går til det folk, som jeg bærer i mit hjerte. Trods Covid-19 og derfor flere restriktioner fejres denne 102 års fødselsdag med flag og udsmykninger m.m.

Julen nærmer sig, og derfor har jeg valgt at nævne nogle af de lettiske forfattere, som har skrevet om julen. Det drejer sig om Vilis Pludonis, Karlis Skalbe, Valdis Grevins, Anna Brigadere, Augusts Saulietis, Velta Snikere, Aina Karele, Lija Bridak m.fl.

Vilie Pludonis, der blev født i 1874 og døde i 1940, var lærer og digter. Han er især kendt for bøgerne - Divas pasaules - 2 verdener og Atraitnes dēls - Enkens søn.

Pludonis har skrevet om julen i sit - Ziemassvētku vakars. Vakars- Juleaften. Pludonis skriver:

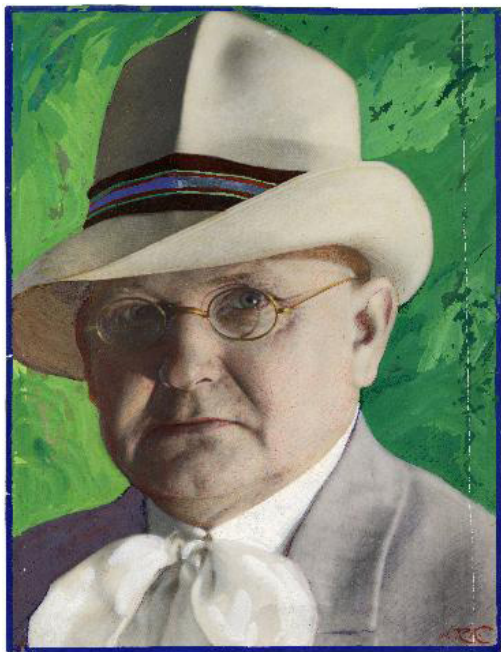
*Vinduerne er strålende oplyst med julelys,
mens himlen kigger ned,
smykket med gyldne stjerner.
Børnene jubler, idet de går omkring det
smukke funkende juletræ,
og for dem alle er det et øjeblik
af sød lys glæde.
Klokkerne ringer uophørligt
i en lys rungen,
og fra børnenes bryst stiger
længslen op i en bøn.*

Med samme titel som Pludonis' - Ziemassvētku vakars, har

Augusts Saulietis skrevet om julen. Saulietis blev født i 1869 og døde i 1933. Han har skrevet poesi, teaterstykker m.m. Han er forfatter til Teva roka - Din hånd, Klusas dienas- Stille dage og Dzeltena lapa-Det gule blad.

Saulietis skriver:

*Og langsomt åbnes døren,
far bærer det grønne træ ind,
og på grenene glitrer små
bittesmå snefnug
ligesom små stjerner.
Og mor tænder et lille julelys
og sætter det på juletræet.
Det bliver lyst og varmt,
som om man er i solen
rundt omkring.*

Der er sikkert ikke mange danskere, der har lyttet til lettisk julemusik, men der er gode muligheder for at lytte til lettisk julemusik. Vores "Glade Jul" findes også på lettisk med titlen: Klusa nakts - Sveta nakts, som betyder - Stille nat - Hellige nat.

For nogle år siden blev der udgivet en cd med lettiske julesange. Cd-ens titel er: Vislabaka latviesu ziemašsvetku izlase. Et udvalg af de bedste lettiske julesange.

Vel nok alle voksne letter kender Livs "Eglite". Lille grantræ - her naturligvis i betydningen juletræ. Livi fra Liepaja blev kendt for rock og heavy metal.

Af andre kendte julesange, du kan lytte til, skal jeg nævne:

Viegli, viegli af Fomins og Kleins, Ziemassvetki - jul, af Jauns Meness, Kristus rokas - Kristi hænder af Dzeguzite, Ticot, milot un gaidot. At tro, at elske og at vente af Zigfrids Muktupavels,

Livis-Eglite har en meget sigende tekst, som går lige i hjertet:

*Åh lille juletræ, åh lille juletræ,
du er bestandig, du er grøn,
i vinterens kulde,
ligeså er du grøn i sommerens varme.
Åh juletræ, åh juletræ,
du er bestandig juletræ.
Fra juletræet skinner mange lys til mig,
åh juletræ, du behager mig.
Åh lille juletræ, dit tøj lærer mig
bestandighed og håb.
Giver styrke i triste stunder,
åh lille juletræ.*

Vi går snart ind i år 2021, og den lettiske digter Karlis Skalbe, som er en af de lettiske digtere, der bedst har kunnet beskrive den lettiske folkesjæl i hans nytårsdigt - Jauna Gada. I det nye år, henvender han sig til sit folk, men hans ord er sigende for alle folkeslag:

Jauna gada. I det nye år.

*For det nye år spørger man igen,
mon der vil komme lykke. Hvilken? Hvor?
Spåmanden læser i vinterens stjerner
og vismanden tænker, og troldmanden tryller.*

*Livets mørke frygter vi alle,
når vi står ved årets skillevej.
Ja, alle hjerter venter på livet,
Ja, hvad vil give os lys i livet?*

*Lykken kommer med en stjerne,
i hånden til dem, som har et varmt hjerte,
og i en strålekrans skinner livets
veje lyst.*

God jul til bestyrelsen i Foreningen Danmark-Letland
og til de ansatte på ambassaden i København.

Foto og tekst Olav Ernstsén.

*Red: Til dem med internet, som vil høre de nævnte sange, er der
rige muligheder for at høre dem uden at skulle opstøve en CD.*

Referat af generalforsamlingen

Foreningen Danmark-Letland den 1. okt. 2020

På grund af Covid-19 har det først været muligt at afholde generalforsamlingen på nuværende tidspunkt.

Der var mødt 12 personer op til generalforsamlingen. Signe Struberga havde dækket op med to slags hjemmebagte småkager, vanilliekranse og lakridssmåkager, som smagte lækkert. Desuden var der anbragt smukke rosa Sct. Hans urt i vaser på bordene.

Næstformand for foreningen Niels Bendix bød velkommen og fortalte at formand Kirsten Gjaldbæk og dirigent Dora Bentzen ikke kunne deltage grundet Covid- 19 smittefaren.

Derefter gik vi over til **dagsordenen**.

1. Valg af dirigent

Holger Pyndt blev valgt.

Holger Pyndt konstaterede at generalforsamlingen var lovligt indkaldt og Lis Nielsen blev udnævnt til referent.

2. Formandens beretning

Niels fremlagde kort Kirstens beretning ved hjælp af computeren hvor teksten blev vist. Se beretningen i junibladet 2020. Dernæst supplerede han teksten ved at fortælle om fremtidige arrangementer.

Blandt andet at vi afholder et møde på den Lettiske Ambassade den 3. nov. kl. 19.00.

Derefter nævntes 18. nov. festen som afholdes i Kilden i Brøndbyøster den 21. november. Tidspunkt og flere oplysninger kommer til medlemmerne via mail.

Beretningen blev godkendt.

3. Det reviderede regnskab

Anda Parbst har overtaget kassererarbejdet midt i regnskabsåret efter Aase Lundby. Anda kunne desværre ikke deltage, men havde sendt en lydfil, hvor hun fortalte om medlemssituationen og resultatopgørelsen.

Bagefter viste Niels regnskabet for 2019 på storskærm, som den afgående kasserer Aase Lundby kommenterede. Et pro-

blem var dalende medlemsindtægter, da vores medlemmer bliver ældre. Regnskabet blev godkendt.

4. Forslag fra medlemmerne

Ingen indkomne forslag.

5. Fastsættelse af kontingent

Kontingent uændret.

6. Valg af medlemmer til bestyrelsen

Holger Pyndt og Lis Nielsen blev valgt til bestyrelsen.

Dita Schultz var opstillet som suppleant, men blev foreslået af Niels Bendix som medlem af bestyrelsen, idet bestyrelsen da stadig vil have 7 medlemmer som den plejer.

Dita blev valgt til bestyrelsen.

7. Valg af suppleanter

Suppleant blev Peter Fjerring.

8. Valg af revisor

Henning Svane valgt til revisor og Dora Bentzen valgt til revisorsuppleant.

9. EVT.

Under dette punkt blev den tidligere kasserer Aase Lundby takket for sit arbejde. Hun fik en stor buket blomster og en tale, hvor de mange arrangementer Aase havde deltaget i blev nævnt og til slut overrakte næstformanden hende en gave fra Andas butik, "Nature By Hand", et meget smukt vævet rosa tørklæde.

Efter mødet var der spisning af smørrebrød og lettisk øl og en lille balsams fra Letland, så snakken gik godt. Mødet sluttede med fremvisning af en lille stumfilm fra Mikkel Kirkebæk om de danske soldater som i 1919 tog til Estland for at bekæmpe bolsjevikkerne. Senere drog de i krig i Letland.

Trods Corona smittefaren var bestyrelsen glade for at generalforsamlingen blev afholdt og at vi trods alt blev 12 personer.

Ref. LN 1. okt. 2020

Nyt bestyrelsesmedlem

Foreningen byder Dita Schultz velkommen i bestyrelsen og takker fordi hun vil yde en indsats hos os. Her er Ditas præsentation af sig selv:

Mit navn er Dita og jeg kommer fra den nord-østlige del af Letland - en mindre by der hedder Smiltene. Jeg er ret stolt "smilteniete" - byen er helt klart en af de flotteste lettiske byer, også kåret til at være Letlands mest lettiske by! Jeg kom til Danmark da jeg var 16 som udvekslingsstudent. Danmark var egentlig ikke mit første valg, jeg ville meget hellere til Tyskland. Dengang tænkte jeg at Danmark var meget grå, meget regnvejr og ret kedelig. Jeg boede et år hos en værtsfamilie i Holbæk og det var også her jeg lærte at tale dansk. Da jeg blev færdig med gymnasium i Letland, besluttede jeg at flytte tilbage til Danmark for at læse på universitet. Hovedårsagen var den

gode mulighed for gratis uddannelse og mulighed for at få SU. Mens jeg var i gang med at skrive min afsluttende opgave, fik jeg job hos Nets i kundeservice for de Baltiske lande. Min mening om Danmark blev hurtigt ændret efter min ankomst til Danmark. Selvom jeg havde ret og der er meget regnvejr i Danmark, så kalder jeg Danmark for mit hjem. Jeg fandt ualmindeligt meget i kærlighed i København,

Mig og min mand Kim i år til lettisk Sct Hans fejring i Ballerup.

*Mit første besøg
i København og
Nyhavn, tilbage i
2012.*

det danske hygge og den kongelige familie. I dag arbejder jeg stadig hos Nets og bor i Hvidovre, sammen med min mand. I fritiden elsker jeg at rejse og opleve nye ting og bage (I har måske smagt min families honningkage til Letlands uafhængighedsdag tilbage i 2015).

På besøg i Tivoli i år på min fødselsdag.

Fejring af Per Nielsens nye bog

Per Nielsen og Aase Lundbye

Vi kunne ikke afholde den sædvanlige 18. November fest i Kilden i Brøndbyøster på grund af Covid-19. Ved samme lejlighed var det meningen, at Per Nielsens nye bog, gendigtningen af Imants Ziedonis og hans farvede eventyr, skulle præsenteres. Dette blev aflyst.

I stedet inviterede tidligere kasserer i foreningen Aase Lundbye, Per Nielsen til en lille fest hjemme hos sig selv, for en lille kreds (de anbefalede 10 personer). Jeg var så heldig at være inviteret med.

Guna Grinberga og hendes mor Liga var også inviteret og Liga havde bagt en flot hjemmelavet lettisk kage i nationale farver. Som vi plejer ved 18. nov. fester, var der et fint tagselv bord med lækkerier, som vi startede med at spise. Derefter fortalte Per Nielsen om sin bog og om Imants Ziedonis, som han havde hilst på et par gange i forbindelse med sine besøg i Riga hos forfatteren Harijs Skujas i 1980-erne. Per valgte et lille stykke ud af novellen Lilla, som han læste højt af. Den handler om en fuld mand, hvor næsen sidder forkert og er humoristisk beskrevet. Afslutningen på festligholdelsen sørgede musikeren Anders Bast for. Han spillede den lettiske nationalmelodi på saxofon og vi kom i den rigtige højtidelige stemning. En fornem aften, tak for initiativet Aase.

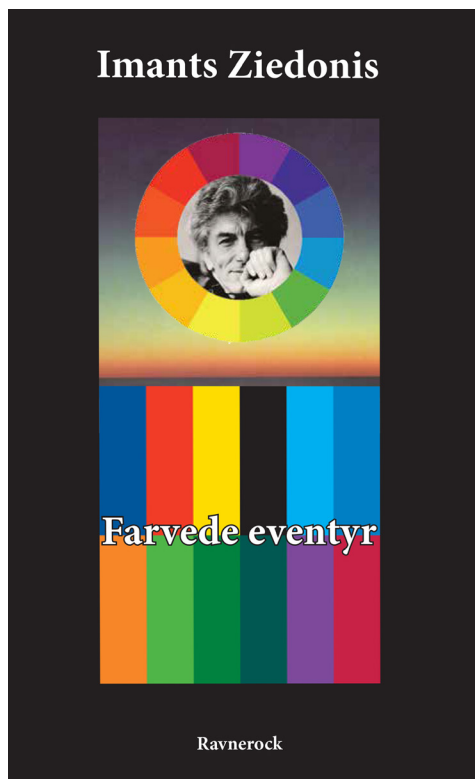
Foto og tekst LN

Farvede Eventyr

Anmeldelse af: Imants Ziedonis "Farvede eventyr".

Gendigtet på dansk af Per Nielsen

Konsulent på oversættelsen: Kristine Skarbinika Pedersen

I begyndelsen af bogen bliver vi præsenteret for et landkort, som fortæller, hvor Letland befinder sig i forhold til Europa. Dernæst nævnes de faktuelle oplysninger om landet.

Nu begynder vi på de "Farvede eventyr", som der er 10 af og så et ekstra eventyr som hedder Raveventyret. Hver af de 10 farver får et eventyr, som er fortalt for børn, men kan forstås på en anden måde af voksne. I forordet fortælles at "eventyrene ikke handler om farverne som sådan, men fordi de er farvet af digteren".

I det første eventyr "Det hvide eventyr", skriver Imants Ziedonis: "Den

hvide hane galede en sang, som løb hen under taget, hvor den frøs fast og blev hængende som en hvid istap". Et fantastisk billede. I det gule eventyr får vi billedet: "Solen hang som en stor æggeblomme og lyste over verden. På dens stråler vandrede små kyllinger ned til jorden". Eller "luften var så tyk, at en økse kunne blive hængende. Lige præcis, man kunne løfte en økse op, hænge den i ingenting, bare op i luften og øksen

ville blive hængende”.

Hans eventyr er fantasifulde og fulde af billeder og farver. Noget ethvert barn vil elske. I flere af eventyrene lægger Ziedonis en morale ind til slut. Børnene skal forstå at det ikke er godt at drikke, lege med ild og forurening er skidt. Alt med et humoristisk islæt.

Samtidig får vi også en beskrivelse af en tid, sovjettiden med kolkhoserne og problemerne med støj, forurening og alkohol. Raveventyret som er det sidste står lidt for sig selv, men er også en spændende historie, som har et mere historisk sigte. Vi hører om aflejringer på havbunden og at ravmestrene kan lave smukke smykker, som har en sjæl.

Så slutter eventyrerne med en fin tegning af Imants Ziedonis udført af Janis Reinbergs. Men allerbedst er dog frimærket, som blev trykt i 2014, året efter hans død. Her ses hans portræt med rosa blomster i hele håret.

Bogen har en flot og farverig forside og collagerne, som Per Nielsen selv har lavet passer fint til eventyrernes farver.

Som efterskrift har Per Nielsen skrevet om Ziedonis liv og et forslag til en tolkning af ”De farvede eventyr”.

Efter min mening er både den omhyggelige indføring i Letland i begyndelsen og den grundige efterskrift om Ziedonis, hans liv og hans digtning, med til at give læseren større kendskab og forståelse for værket og for hvordan forfattere levede i den tid.

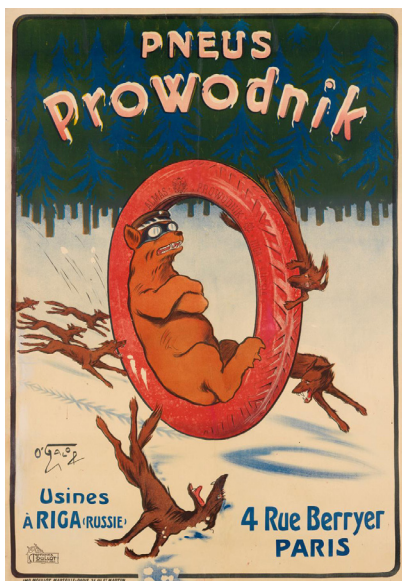
Det er ikke kun en bog for børn, den er absolut for voksne.

Per Nielsen sammen med Kristine Skarbini-Ka Pedersen

Fabrikken "Provodnik" i Riga – et industrieventyr

af Per Nielsen

Det hænder, at et projekt udvikler sig i en ny og uventet retning. De af bladets læsere, der kender mig, vil vide, at jeg, i samarbejde med den russiske historiker, Aleksandr Kiseljov, i foråret udgav "Plovmanden", en omfattende biografi om danskeren Søren Randrup (1876-1935), der i slutningen af 1800-tallet rejste til Sibirien og startede en plovfabrik i Omsk. Men hvad har det så med Letland at gøre, ud over at Randrup også havde et eksport-/importkontor i Riga? Jo, her i efteråret fik mit forlag en henvendelse fra en mand, der gerne ville købe bogen om "Plovmanden", fordi hans oldefar var apoteker i Omsk i sidste halvdel af 1800-tallet. Jeg kontaktede bogkøberen, som kunne fortælle mig, at den baltertyske apotekerfamilie oprindeligt kom fra Riga, og at hans bedstemor, der var født og opvokset i Omsk, blev gift med en af de mange danskere, der søgte lykken i Sibirien omkring år 1900. På den måde var familien endt i Danmark. Bedstemoderen,

Antoinette Marie Rosenplänter (1876-1953), havde efterladt en samling håndskrevne erindringer fra sin opvækst i Omsk, som jeg har fået lov at arbejde videre med. Da jeg transskriberede hendes manuskript, stødte jeg på et underligt ord "Provodnik". Det er et russisk ord (Проводник), som betyder elektrisk leder – men hun skrev, at det var navnet på en fabrik i Riga, hvor hendes bror, Fritz, som voksen i begyn-

En fransk plakat, der annoncerer for Provodniks røde bildæk. I 1910 de eneste røde bildæk i verden.

delsen af 1900-tallet var blevet ansat som kemiker.

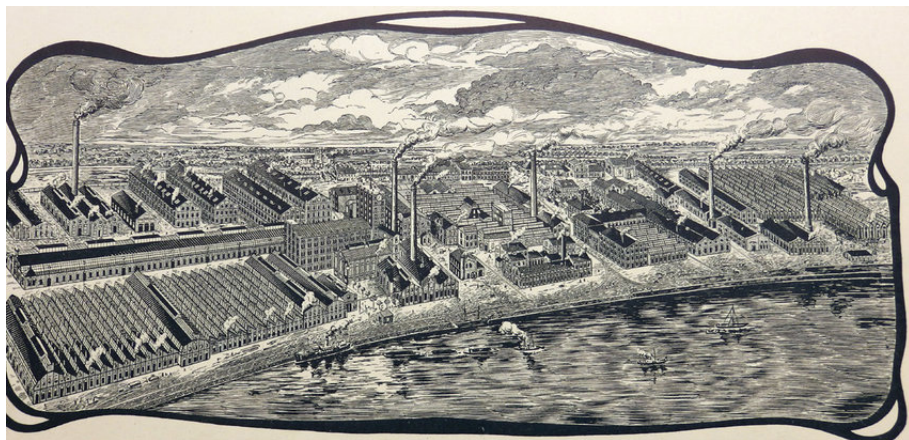
Den virksomhed, havde jeg aldrig hørt om før, og jeg gik derfor i gang med at undersøge sagen nærmere. Det viste sig, at “Provodnik” dengang var en verdensberømt virksomhed, som producerede gummiprodukter. Fabrikken var fra slutningen af 1800-tallet Rigas stolthed – kendt for sine unikke gummi-produkter lige fra galocher til dæk til biler og cykler. Frem til Første Verdenskrig var “Provodnik” en af de fire største gummi-fabrikker i verden.

Fabrikken blev grundlagt i 1888 – i en periode, hvor industrialiseringen for alvor tog fart rundt om i de europæiske storbyer og også nåede det zar-russiske rige.

Virksomheden, der var noget så usædvanligt som et fransk-russisk aktieselskab, lå ved Sarkandaugava på Ganību Dambis og dækkede et område på ikke mindre end 13.700 kvadratmeter. Fabrikken bestod af flere separate bygninger,

Sarkandaugava – udsnit fra Richard Stegman, Statplan von Riga 1885.

Prospektkort. Fabrikken Provodnik i Riga omkring 1900.

hvoraf nogle var op til syv etager høje.

Det kan måske give en idé om fabrikkens enorme størrelse, at den tilmed var udstyret med 52 store dampkedler. Disse kedler blev brugt til opvarmning af de forskellige bygninger, opvarmning af vulkaniseringsovne samt til tilførsel af damp til motorer og pumper. Fabrikken havde også flere dampdrevne generatorer, der forsynede bygningerne med elektricitet. Området ved Sarkandaugava var et ideelt sted at anlægge den nye fabrik, da det ikke lå ret langt væk fra byen og tæt på den praktiske vandvej, Daugava.

Produktionen startede op i 1889, og i de første år beskæftigede fabrikken 650 arbejdere.

Fabrikken producerede som tidligere nævnt galocher og dæk, og i 1907/-08, hvor efterspørgslen var størst, blev der produceret 45.000 galocher og 300 dæk om dagen. Der var da ansat omkring 3.500 arbejdere på fabrikken, som også producerede isoleringsmateriale, viskelæder, linoleum, legetøj, dykkerdragter og mange andre gummiprodukter.

I fabrikkens storhedstid kort før Første Verdenskrig var der ansat helt op til 14.000 mand.

Råvarerne blev importeret, og i begyndelsen blev 95% af produkterne solgt på det russiske indenrigsmarked. Fabrikkens produkter var af meget høj kvalitet og de blev efterhånden efterspurgt over hele verden. "Provodnik" havde repræsenta

En fabrikshal på Provodnik omkring 1910.

tionskontorer og lagre rundt omkring i Europa samt så fjerne egne som Iran og Kina.

For at kunne producere de store mængder varer, var der brug for mange arbejdere. Der blev derfor hentet adskillige gæstarbejdere til Riga i de årtier. For eksempel i 1897 var der ud af de 2775 ansatte på "Provodnik" 1267 letter, 1254 litauere og polakker, 177 russere, 59 tyskere og 18 estere.

Men fabriksarbejdernes lønninger var minimale og den sociale uro ulmede. Strejker på fabrikken var ikke ualmindeligt. Ved den fejlslagne revolution i 1905 gik fabrikkens arbejdere på barrikaderne og mange blev dræbt. Den lettiske billedhugger Kārlis Zāle (1888-1942), der skabte Frihedsmonumentet, Brīvības piemineklis, der blev rejst i Riga i 1935, har faktisk viet et af basreliefferne på soklen til de oprørske arbejdere fra "Provodnik".

Da Første Verdenskrig brød ud, blev det vanskeligt at skaffe de nødvendige råvarer og produktionen gik i stå. Fabrikkens mandlige ansatte blev indkaldt og sendt i krig. I 1915, hvor fronten var rykket tættere på Riga, blev alle fabrikkens maski-

ner skilt ad og evakueret til Moskva, kun de tomme bygninger stod tilbage. I en periode under krigen blev bygningerne brugt som militærhospital.

Første Verdenskrig sluttede i november 1918, Letland erklærede sig selvstændigt, og da den efterfølgende lettiske uafhængighedskrig endelig var ovre, gik man i efteråret 1921 i gang med at genetablere "Provodnik". Selvom de russiske investorer nu var fuldstændig ude af billedet, var de franske aktionærer stadig villige til at investere i fabrikken. Den nye lettiske regering støttede også genopstarten af virksomheden i håbet om, at den ville få samme succes som før krigen og kunne give arbejde til en masse mennesker. Der blev indkøbt nye maskiner og bestilt råvarer hjem, men verdensmarkedet havde ændret sig, konkurrencen var blevet hård, og det lykkes kun delvis at få en ny produktion op at stå. Man forsøgte også at få erstatning for den maskinpark, der under krigen

var blevet fragtet til Moskva og som bolsjevikkerne havde beslaglagt og nationaliseret efter revolutionen i 1917. Det kom der naturligvis ingenting ud af.

I 1924 opgav man helt at arbejde med gummi. Fabrikken blev afviklet og i 1925 omdannet til trækompagniet "Provodnik". Heller ikke det var uden problemer, flere gange udbrød der brand i lagerbygningerne.

Det gik ikke godt for det nye selskab og i

Fransk Provodnik-aktie.

1935 blev trækompagniet ”Provodnik” A/S definitivt afviklet.

Det var et stykke lettisk industrihistorie, der helt tilfældigt kom frem i lyset.

Den dag i dag kan man stadig se nogle af Provodniks gamle fabriksbygninger ved Sarkandaugava på Ganību Dambis, hvor bl.a. Rīgas elektromašīnbūves rūpnīca A/S nu holder til.

Foto og tekst Per Nielsen

Kilder:

Alīda Zigmunde, Oļegs Šapovalovs: “The Activities of Factory “Prowodnik” in Riga and its Employees – Graduates of the Riga Polytechnicum/Riga Polytechnic Institute”. I: HISTORY OF ENGINEERING SCIENCES AND INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION, No. 2, Sept. 2018, p. 61.–75.

“The Prowodnik Works at Riga”. I det britiske bilmagasin: “THE COMMERCIAL MOTOR”, 24. september 1908, p. 43-44.

Registrerings-Tidende for Vare- og Fællesmærker, nr. 21 1914, s. 84.

Provodniks varemærke, som det så ud, da det blev registreret i Danmark i 1914.

Er der kun én uafhængighedsdag i Letland?

Der findes kun et enkelt billede af vedtagelsen af Letlands uafhængighedserklæring den 18. november 1918 i den lettiske nationalteaterbygning - og dette er et tegn på, at det kun var det første skridt i landets kamp for at overleve, der blev taget dengang.

Lettiske politikere begyndte at fremme idéen om et uafhængigt land i 1917. Der var selvfølgelig mange diskussioner for hvem ville ikke gerne have æren af at have skabt en ny stat? En gruppe af deltagere var den såkaldte demokratiske blok, en Riga-baseret partiforening. En anden var det lettiske provisoriske nationale råd, der hovedsagelig blev dannet i Valka af delegerede fra lokale regeringer, de såkaldte landsråd.

Nationalrådet erklærede sig selv som værende den eneste sande repræsentant for folkets vilje og Letland som en selvstændig statslig enhed.

Det nationale råd ønskede endnu ikke Letlands uafhængighed. Først og fremmest kontrollerede det ikke hele det lettiske område og var de facto en undergrunds organisation, der hovedsagelig var aktiv i Petrograd (det nuværende Skt. Peters-

borg). Den tyske hær regerede over Courland og Riga, mens Vidzeme og Latgalen var i bolsjevikernes hænder.

Desuden mente rådet, at kun et valgt parlament kunne afgøre Letlands skæbne, nemlig om det skulle blive uafhængig eller forblive en del af en fremmed magt.

Situationen ændrede sig i 1918. Lenins Rusland trak sig tilbage fra krigen, og Baltikum, med undtagelse af den kulturelle region Latgalen, blev tildelt Tyskland.

Den jordbesiddende elite (for det meste baltiske tyskere) proklamerede en klientstat og tilbød herredømmet over hertugdømmet Courland og Semigallia, til den tyske kejser Wilhelm II. Senere blev det inklusive Vidzeme og Estland. Det Baltiske Hertugdømme, var i følge letter en vederstyggelighed, som Wilhelm II imidlertid erklærede for en "fri og uafhængig stat". Letterne forstod, at de hverken skulle fanges af tyskerne eller russerne; og at de hurtigt skulle erklære sig uafhængige og søge støtte blandt de vestlige allierede.

I juli 1918, rejste statsmand Zigfrīds Anna Meierovics til Stockholm efter godkendelse fra det nationale råd.

Zigfrīds Anna Meierovics (1887–1925) var ikke kun Letlands første udenrigsminister, men også den allerførste lettiske diplomat på det tidspunkt, hvor Letland ikke engang eksisterede endnu. I sommeren 1918 ankom han til London med bemyndigelse af Nationalrådet. I efteråret samme år fejrede Letland sin første diplomatiske succes.

Han havde kun en lille bagage, inklusive politiske dokumenter og 500 pund sterling samt seks stykker lettisk kunst som gaver til nogle af de vigtigste personer han skulle møde.

Meierovics var en ung finansmedarbejder kun 31 år gammel, men han havde allerede vist sig at være en strålende diplomat. Han åbnede et lettisk informationscenter i Stockholm og mødte pressen og politikerne der.

Han var specielt interesseret i potentielle britiske kontakter, da han havde planlagt at ville forsøge at tage til Det Forenede Kongerige UK, som var det førende allierede land i Europa.

Den 12. august ankom Meierovics til London og valgte det elegante Langham på Regent Street som sin bopæl. Dette hotel

betragtes som den første diplomatiske adresse i Letland, men på det tidspunkt var der endnu ikke noget Letland at tale om. Meierovics besøgte Udenrigsministeriet utallige gange.

For at få en chance for at møde udenrigsministeren måtte Meierovics overbevise embedsmænd om, at deres Rusland-skabte synspunkter på Letland var ubegrundede.

Tsarens diplomater blev stadig respekteret i London. Bolsjevikkerne oprør havde kun lige fundet sted, og verden troede ikke, at Lenin kunne bevare magten. I midlertid var den myrdede tsar Nicholas II fætter til George V, og det er endnu en grund til, at briterne troede, at det gamle Rusland kunne vende tilbage til magten, og Letland forbliver en del af det. "Nej, flertallet af letter er ikke Lenins skytter". "Nej, letter er ikke venner med de tyske baltiske landejere". "Og letter er ikke "halvslaviske, halvtyske"". Meierovics måtte endda bevise, at han ikke havde udsigt til at blive dømt som landsforræder i Rusland. Han producerede mængder af notater til udenrigsministeriet på Langhams hotelpapir.

Endelig blev mistanken overvundet, og Meierovics kom i audiens hos udenrigsministeren. Den 23. oktober kl. 16.36, 1918 blev den unge lettiske mand accepteret af Arthur Balfour, 1. Jarl af Balfour.

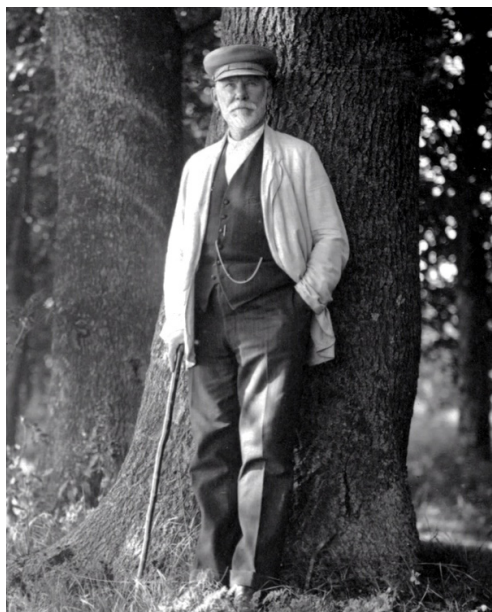
Under den korte samtale forsøgte Meierovics at overbevise

briterne om, at de hverken kunne afstå Letland til Rusland eller til Tyskland. Det var let nok hvad angår tyskerne, Commonwealths fjender, der alligevel var ved at tabe krigen. Meierovics indtog en hård kurs mod Rusland og sagde, at det aldrig havde haft andre rettigheder til Letland end en erobres. Disse erobrede områder var nu tabt, og den lettiske sag var af stor international betydning. Derudover er der ingen race-mæssige, nationale, kulturelle, religiøse eller sociale bånd der bandt letter til Rusland og det slaviske folk, sagde den lettiske statsmand.

Efter at have hørt Meierovics til ende, spurgte Balfour, om bolsjevismen ikke vil erobre Letland, hvis det slutter fred med Rusland? Nej, det gør det ikke! - Okay så. Den britiske udenrigsminister lovede at sørge for, at Letland ikke blev givet til Tyskland. Indtil fredskonferencen efter krigens afslutning accepterer briterne at godkende Nationalrådet som den midlertidige lettiske regering og Meierovics som dets uformelle diplomatiske repræsentant.

Samtalen varede i kun tyve minutter, men det var de vigtigste tyve minutter for fødslen af Letland.

Jānis Čakste formand for nationalrådet

For første gang i historien taler en af verdensmagterne om Letland som en stat ved hjælp af ordene "regering" og "diplomatisk repræsentant" - og det var næsten en måned, før Letlands uafhængighed blev erklæret!

Verden var en sand kogen-de kedel dengang. Krigen nærmede sig hurtigt slutningen. Tyskerne forsøgte at støtte deres foreslåede hertugdømme i Riga og planlagde et selvmordsflådeangreb på London, men der gik kun et par dage, og

kejseren blev væltet i en revolution.

Meierovics vidste, at mundtlige løfter kan blive glemt i et rod som dette, og bad derfor Balfour om at bekræfte sine garantier over for Letland.

Den 11. november, krigens vigtigste dag, fandt det britiske udenrigsministerium tid til at svare letterne. Dette svar kaldes Balfour-memorandummet (lettisk: Balfūra nota).

Politisk betød det, at Letlands uafhængighed blev anerkendt de facto. Letterne selv fulgte trop en uge senere. Meierovics hørte først om erklæringen den 18. november senere i London, og først senere hørte han, at politiske skændierier havde kastet en skygge over erklæringen, og at det britisk anerkendte Nationalråd havde været på nippet til at blive opløst.

Den demokratiske blok, især socialdemokraterne, var kategorisk imod ideen om, at Nationalrådet skulle forkynde Letlands uafhængighed. Efter langvarig debat oprettede de to organisationer et fælles folkeråd i Letland (lettisk: Tautas padome), som blev organet der erklærede Letlands uafhængighed.

In absentia blev Jānis Čakste valgt til formand. Men han deltog ikke engang i erklæringen den 18. november. Historikere påstår, at alle intrigerne sandsynligvis gjorde ham bitter.

Meierovics fejrede heller ikke den 18. november. Han var flyttet til en lejelejlighed og arbejdede den dag med at invitere Londons letter til et møde med et Letland-tema, hvor "Letlands chancer og opgaver for fremtiden" ville blive drøftet. Chancerne var stadig små, og der var mange ting at gøre.

Den næste tid forstod letterne, at de ikke mirakuløst havde fået deres frihed sådan uden videre. Frihedskampene, både i skyttegravene og i diplomatiske saloner, ventede stadig på at blive udkæmpet.

Jānis Čakste var den nærmeste politiske allierede til Meierovics. Men ingen af dem deltog i erklæringen om uafhængigheden den 18. november. Senere ledte de begge den lettiske delegation ved fredsforhandlingerne i Paris.

I januar 1919, da den lettiske provisoriske regering blev jaget af bolsjevikkerne i Liepāja, var Meierovics blevet udenrigsminister og fik besøg af Jānis Čakste.

Vedtagelsen af Letlands uafhængighedserklæring den 18. november 1918 i den lettiske nationalteaterbygning

De to rejste til Paris, hvor fredskonferencen blev afholdt, og det var letternes håb at opnå international anerkendelse der. De vidste ikke, at deres kampe i Paris ville blive længere end dem, der foregik i deres hjemland.

Ikke mange hjerter blev vundet

for den lettiske sag på trods af britisk de facto-ankendelse. Endnu værre var det at briterne havde fået en ny udenrigsminister. Specielt ham, George Curzon, var en inderlig modstander af Balfour, og beklagede briternes tidligere støtte til den lettiske sag.

Verden håbede stadig, at Rusland ville slippe af med Lenin. Borgerkrigen var brudt ud, og i Paris håbede alle, at de hvide ville sejre; i det mindste alle, der ikke forsøgte at slippe fri af Rusland. Stormagterne havde forskellige grunde til at håbe på genopstandelsen af det russiske imperium.

Briterne ønskede en modstyrke til det venstreorienterede Tyskland. Amerikanerne ønskede en styrke mod et aggressivt Japan. I mellemtiden ville Frankrig inddrive de enorme krigstidskreditter, der blev givet til Rusland, hvilket Lenin ikke havde til hensigt at betale tilbage.

Derfor var alle af den opfattelse, at skæbnen for det tidligere imperiums små nationer skulle afgøres af det russiske parlament, når det først ville dukke op igen.

Paris-konferencen sluttede et år senere. Letland havde kæmpet for sit land, valgt sit eget parlament og afsluttet freds-

forhandlinger med Rusland. Men selv det var ikke nok. Alle ventede på, at den russiske krig sluttede.

Letland blev ikke anerkendt "de jure", da det ikke var medlem af Folkeforbundet. Og det blev ikke accepteret af Folkeforbundet, da det ikke blev anerkendt de jure!

I Letland var der snak om at "vi som en lille nation kan klare os uden denne liga". Meierovics var af en anden opfattelse: "Der er hverken store eller små nationer på verdenskortet. Nationens storhed bestemmes af dens nationale bevidsthed og dens ånds rækkevidde!"

Ikke desto mindre bestemmes storheden også af verden som sådan. Først i slutningen af 1920 begyndte verden at tage en form, der var gunstig for Letland. Det var klart, at Lenin vandt borgerkrigen. De Entente-allierede blev mere afslappede. Meierovics havde formået at vinde fransk og italiensk støtte.

I januar 1921 mødtes Ententens spidser, hvor Italien bad om at få lettisk og estisk uafhængighed på dagsordenen. Briterne nedlagde veto mod dette, men Aristide Briand satte det alligevel på listen over debatemner. Modstanderne havde ikke mere at sige, og den 26. januar anerkendte Ententen endelig Letland de jure.

En stor fest blev afholdt i Riga, men Meierovics var der ikke til at opleve det.

Kampen for, at Letland blev anerkendt de jure, varede længere end de faktiske frihedskampe i skyttegrave over hele landet. Meierovics måtte være årvågen i to år for at finde det rette øjeblik, hvor stormagternes interesser passede til Letlands; vi blev først en fuldstændig retmæssig stat den 26. januar 1921.

Aristide Briand var en af de første til at foreslå ideen om et forenet Europa og modtog endda en nobelpris. Han fandt dog ikke støtte, og Europa blev hærget af endnu en krig. Samtidig foreslog Meierovics, efter at være blevet Letlands premierminister, ideen om en baltisk alliance. Dette endte ligeledes med fiasko. Meierovics blev bitter:

"Hvis vi får tyve års uafhængighed, mens vi er alene, kan du

sige, at vi har haft et langt liv,” sagde han profetisk. Det var 1922, og Letland ville blive invaderet 18 år senere.

Af de 38 nationalrådsmedlemmer, der havde deltaget i proklamationen, overlevede 26 indtil besættelsen. Halvdelen af dem blev udsat for undertrykkelse, og ti blev dræbt, mens tre af dem overlevede. Yderligere otte gik i eksil. Den lettiske stat havde eksisteret i 22 år, mindre end i dag efter fornyelsen af uafhængigheden. Af sine 100 år har Letland kun været uafhængig 49.

Ikke desto mindre er vi heldige at have levet længe nok til at se endnu en uafhængighedserklæring. Det hjælper os med at værdsætte den første endnu mere. Ligesom den 18. november var 4. maj bare en enkelt, kort dag, der var en del af en lang kamp.

Det tog næsten tre år med national opvågningen og 1 år og 18 måneders barrikader for erklæringen at gå i opfyldelse. Da Letland fejrer sin uafhængighed igen i år, opfordres vi til at huske, at vi ikke kun fejrer en enkelt dag, og vi fejrer ikke engang 102 års uafhængighed.

Vi fejrer vores vej mod uafhængigheden og det gode, der helt sikkert fortsætter med at komme efter.

Mārtiņš Kibilds (LTV raidījumu "Atslēgas" un "Adreses" veidotājs)

Rite Nyt

Vi har længe vidst, at det ville blive problematisk at sælge lettisk strik til fordel for Højskolen i Letland i år.

Den Grå Hal på Christiania ville ikke blive åbnet i år, da miljøet er meget tæt. Vi havde håbet på at stå i bod på julemarked på Stædertorvet i Roskilde. Det blev i sidste øjeblik stoppet af politiet. Det betyder at det eneste salgssted bliver en uge på Nyvang Andelslandsby nær Holbæk i weekenden 23-29 nov. samt 5-6 dec. Til gengæld har vi lavet en mulighed for at købe på nettet. Hvis I vil se netbutikken, kan I finde den ved at søge på lettiskstrik (i et ord) eller via linket www.erik-dam-dk.dk

Se et par strikprøver på side 63.

En personlighed i Letland

Foto af Bruno Javoišs fra hans KGB file. Foto med tilladelse fra Bruno Javoišs.

En af Letlands personligheder: Frihedskæmper Bruno Javoišs

Den 18. november vil letterne med stolthed fejre uafhængighedsdagen med deres rødbrune og hvide flag. Mød nu en mand, der turde hæve banneret under den sovjetiske besættelse og som er indbegrebet af sit folks ubrydelige kampånd.

Frygt aldrig døden.

Underkastet en brutal militær besættelse, terroriseret af et hensynsløst hemmeligt politi og angrebet af propaganda og censur af det kommunistiske diktatur, der blev pålagt Letland efter Anden Verdenskrig, det kunne få enhver til at miste modet. Men selv i de dystre tider risikerede modige letter alt for at få deres meninger frem.

I efterkrigstiden førte de lettiske skovbrødre en langvarig guerillakrig mod regimet. Skoleelever dannede modstandsceller, der spredte patriotiske flyveblade. Og på trods af regler, der forbyder en at bære tøj, der matcher de nationale farver, optrådte flag fra førkrigsrepublikken på mystisk vis oven på fyrretræer og kirker i hele landet.

En vinteraften i 1963 besluttede den 23-årige studerende

Bruno Javoišs at klatre op i en 90 meter høj radiomast i centrum af Riga for at udfolde et kæmpe lettisk flag i stedet for det sovjetiske. Selvom han tilbragte mange år i Gulag for denne handling, fortryder han det ikke.

"Nogen måtte gøre det," siger han. "Regimet dømte mig skyldig, men i mit folks og mit lands øjne gjorde jeg det rigtige."

Bruno blev født i Riga i 1941, og flere tidlige oplevelser gjorde ham til en oprører. Han tilbragte en del af sin barndom i landdistrikterne i Litauen og husker, at han så vogne føre folk væk under massedeportationerne i marts 1949. "Det var et forfærdeligt syn, og din generation er heldig ikke at have oplevet det," siger han.

Derefter flyttede han tilbage til Riga, og som det fattigste barn i skolen fik han masser af erfaring med at bekæmpe mobbere. Han indrømmer, at han blev lidt ensom.

I slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne var en bitter undertrykkende tid, minder Bruno om. På grund af en enorm tilstrømning af indvandrere fra andre dele af Sovjetunionen fandt letterne, at de var nødt til at tale russisk på flere og flere områder af livet, mens de nyankomne åbent viste foragt for den lokale kultur. Et forsøg fra de lettiske "nationale kommunister" på at stoppe russificeringen inden for systemet blev knust af Moskva i 1959.

Bruno og mange andre letter følte, at deres nation var underlagt en dødelig trussel. Han fik fat i forbudte bøger fra sin bedstemor og lærte om den uafhængige stat, der blev knust af den røde hær i 1940. I 1963 planlagde han, som studerende inden for luftfartsteknologi, modstandshandlinger med nogle venner. Men da han indså, at de ikke var klar til at gå længere end til at tale, besluttede han sig for at handle alene.

Han planlagde at bestige en radiomast nær hovedbanegården, en af Rigas højeste master på det tidspunkt. Han ville gøre det om aftenen den 5. december, den sovjetiske forfatningsdag og erstatte det foragtede flag for den lettiske SSR med sit eget, som han syede hjemme. Da det målte 3 x 5 meter, ville det kunne ses af både ven og fjende.

Han vidste, at jobbet ikke ville være nogen let udflugt, så Bruno trænede hårdt og vandrede på rækværker på altaner

for at overvinde sin højdeskræk. Derefter sprang han den skæbnesvangre nat over et kædehegn omkring tårnet og begyndte at klatre op. Han opdagede, at der ikke var nogen trin - det sovjetiske banner måtte være anbragt af en professionel bjergbestiger. Utrættelig klatrede han op i bjælkerne, selvom det begyndte at regne, og metalbeslagene blev iset. Og pludselig flagrede symbolet for det uafhængige Letland igen over hovedstaden.

Desværre var masten lige i nærheden af den centrale politistation. En modtagelseskommité stod parat for at hilse på ham, da han kom ned. Han blev slået og forhørt, tilbragte otte måneder i Rigas KGB-hovedkvarter (det berygtede Hjørnehus), blev derefter anklaget og dømt til syv år i gulag.

Ingen ved nøjagtigt, hvor længe Brunos flag hang deroppe, men øjenvitner så det tydeligt på tårnet den næste dag. Rygtet vil vide, at bjergbestigeren var for beruset til at gå op og tage det ned, og at en kriminel blev tilbudt udsættelse af sin

Lettisk frihedskæmper Bruno Javoiss, Riga radiotårn. Foto med tilladelse fra Bruno Javoiss

dødsdom, hvis han gjorde det. Bruno mener, at de muligvis har affyret brandkugler for at ødelægge flaget, da det aldrig blev præsenteret som fysisk bevis ved hans retssag. Selve radiomasten blev også demonteret senere.

Brutaliteten i arbejdslejren i Mordovia blev mildnet af venskaber med medfanger. Bruno kom især tæt på den lettiske digter Voldemārs Zariņš og skrev i hemmelighed vers ned og smuglede bind med hans digte ud, da han blev løsladt.

Der var livlige debatter blandt de politiske fanger, og Bruno insisterer på, at han ikke ville omtales som en "dissident".

Dette udtryk beskriver russiske intellektuelle, der ønskede at reformere kommunismen, forklarer han, mens han og de andre balter ønskede uafhængighed og intet andet.

"Uanset om det var zaren, nazisterne, sovjetterne eller det "demokratiske" Rusland, ville jeg have bestegt det tårn," siger han. "Jeg kæmpede imod besættelsen af mit land og ikke for at ændre regimet."

Tilgivelsens kraft

Efter at være vendt tilbage til Letland i 1970 havde han store problemer med at finde arbejde, da hans file gjorde ham til en paria. Han fik til sidst et job som chauffør, og derefter gik han til optagelsesprøverne for State Art Academy. Men på trods af fremragende karakterer blev han afvist. En venlig administrator tog ham til side og hviskede, at en KGB-note i hans file udelukkede ham fra videregående uddannelse for livet. Hun rådede ham til at prøve at komme ind på Tartu Universitet. Til sin overraskelse blev han accepteret som ekstern studerende på kunsthistorie. Måske troede de estiske myndigheder, at den kommunistiske ideologi i læseplanen ville sætte ham på plads, spekulerer Bruno.

Han giftede sig med en estisk pige og fik et job i et kunsthåndværk værksted, der emaljerede badges. I 1980'erne blev han historielærer og bor i dag på pension i Tartu. Men han opretholder tætte bånd med sit hjemland, besøger regelmæssigt familie på tværs af grænsen og følger nøje de aktuelle begivenheder. Og han har været medforfatter til en bog om den antisovjetiske modstand i Letland.

I Brunos opholdsstue er der på hæderspladsen et maleri, der

viser Kristus mod et krigshærget landskab. Det blev givet til ham i 1970'erne af hans kunstneren Kārlis Baltgailis. På spørgsmålet om hans religiøse synspunkter siger Bruno, at han tror "på en højere magt, der sorterer ting på Jorden og folks skæbner."

Maleriets budskab om kærlighed, der overvinder det onde, ser ud til at være en vigtig del af hans livssyn.

Siden genskabelsen af uafhængigheden i 1991 er estere og letter kommet til forståelse med den sovjetiske æras indvandrere og deres børn. Bruno mener, at selv om spørgsmål om historisk ansvar ikke kan skjules, er det vigtigt at behandle hinanden som mennesker.

"Jeg tror, at der sker integration i både Letland og Estland," siger han. "De lærer lettisk og sender deres børn til lettiske skoler, hvilket er meget godt - de beriger vores nation."

Han synes også opfattelsen af, at den estiske hare overgår de andre baltiske skildpadder, er en myte. Alle tre lande har lignende problemer i dag og en lys fremtid i sigte.

"Globalisering er uundgåelig," siger han. "Men Estland, Letland og Litauen skal gå ind i det med hovedet hævet - med vores egne sprog og kulturer og med vores bidrag."

Han flager med hvert af de baltiske landes flag på dets re-

spektive uafhængighedsdag. Så, hver 18. november, vil Bruno Javoišs igen flage med et rødbrunt og hvidt banner, men heldigvis med meget mindre drama end for 57 år siden.

*Tekst af Philip Birzulis
Latvian Institute*

*Lettisk frihedskæmper Bruno
Javoišs
Foto af Philip Birzulis*

Nyheder

Fra Latvian Institute og LSM (Lettisk Public Broadcasting) og Civic Alliance (Landsforening for NGO'er i Letland)

Styrkelse af Demokratiet i EU

Den 10. november besluttede Europa-Parlamentet at bevilge 1,6 mia. EUR til finansiering af programmet "Rettigheder og værdier", som skal støtte civilsamfundsorganisationer, der fremmer demokrati og retsstatsprincippet på lokalt og nationalt niveau. Det er et væsentligt fremskridt i Europa, da tildelingen af midler til dette formål blev accepteret af mange europæiske lande samt lettiske civilsamfundsorganisationer. Vi er lykkelige for, at en fælles indsats i samarbejde med NGO'er fra forskellige EU-lande har fået støtte til at styrke demokratiet og retsstatsprincippet.

Civic Alliance

Civic Alliance i mange forhandlinger med regeringen.

Redaktionen får løbende information på engelsk fra paraplyorganisationen for alle NGO'er i Letland.

De er meget aktive og har meget samarbejde med regeringen om lovgrundlag der vedrører civilsamfundet.

Det er imidlertid ofte meget tekniske og detaljerede diskussioner de har, og det egner sig sjældent til dette blad som i højere grad er forpligtet på mere overordnede informationer om Letland. Derfor bringer vi kun meget korte referater af nogle af deres aktiviteter.

Til denne gang har vi bl.a. fået information om at de har mange forhandlinger med ministeriet for velfærd om grænserne mellem ansatte og frivillige i forskellige sammenhænge idet frivillige naturligt indgår med understøttende aktiviteter i forbindelse med corona, ældre, skolebørn etc. Det kræver klare retningslinjer for ikke at ødelægge den tilstræbte velfærd.

Et andet område som Kristīne Zonberga, direktør for borgeralliancen – Letland (Civic Alliance – Latvia) har forhandlet om er forholdet mellem medlemmer af kommunalbestyrelsen

som samtidig er aktive i diverse frivillige organisationer som samtidig får tilskud til deres aktiviteter fra kommunen. Dette område kræver også klare retningslinjer for at undgå korrup-tion og samtidig fastholde et frivilligt engagement.

Et tredje område vedrører en lov der blev vedtaget i oktober i år der har til formål at undersøge alle Letlands NGO'er for at have et overblik over hvad de laver, hvilken status de har og hvordan de evt. finansieres.

Projektet kaldes Active Citizens Fund-programmet. Projektet vil løbe i alt 4,5 år. Formålet med undersøgelsen er at analysere data og den aktuelle situation for civilsamfundsorgani-sationer for at identificere deres former og aktivitetsområder, økonomiske formåen og pengestrømme for at regeringen såle-des kan planlægge den fremtidige aktivitet og udvikling af den civile sektor så effektivt som muligt.

Et af områderne som kan få stor indflydelse på den enkelte NGO er et punkt om "Klassificeringsbeskrivelse af foreninger og fonde"

Projektet vil blive ledet af Civic Alliance – Letland med ekstern bistand.

Implementeringen af projektet til et beløb på 65.000 EUR støttes af Island, Liechtenstein og Norge inden for rammerne af Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde.

Civic Alliance

Ny Lāčplēsis-illustrator Bogdan Gargarita

Hver nation har sine helte, og for letterne er der ingen større end Lāčplēsis. Og en ny engelsksproget udgave af bjørnedræber-digtet er ved at blive udgivet komplementeret med fantas-tisk kunst fra et uventet sted.

Fra Rumænien med kærlighed

En berusende blanding af kærlighed og krig, venskab og for-ræderi, smukke piger, riddere og en halv mand-halvbjørn, har Letlands nationale episke Lāčplēsis (bjørnedræberen) været et kulturelt ikon siden den fik litterær form af digteren Andrejs Pumpurs i slutningen af det 19. århundrede. Bjørnedræberen har inspireret film og rockoperaer, blevet mejslet på snesevis

af monumenter og givet navn til gader, parker og et ølmærke. Interessant nok har ikke-letter spillet en central rolle i at gøre fortællingen tilgængelig for et globalt publikum. Den eneste engelsksprogede oversættelse er af den australske professor Arthur Cropley. (På dansk er den udgivet af Per Nielsen, se næstsidste side af bladet). Og nu udgives en ny engelsksproget udgave af værket med fantastiske illustrationer af den unge rumænske kunstner Bogdan Gargarita.

Internationale forbindelser

De to mænd er langt fra fremmede for Letland. Arthur underviste i 12 år ved universitetet i Letland efter angiveligt at have trukket sig tilbage fra den akademiske verden i begyndelsen af nullerne. Bogdan tilbragte et år som Erasmus-studerende på Rigas kunstakademi i 2016 og blev forelsket i den lokale kultur.

De fandt hinanden via internettet og har etableret et tæt venskab, selvom de aldrig har mødt eller kommunikeret på nogen måde undtagen via e-mail. Til Lāčplēsis-illustrationerne har Bogdan fotograferet sine originale oliemalerier, der er forsynet med guld- og sølvblade. De har en slående lighed med symbolistiske malerier fra det tidlige 20. århundrede, især dem af den lettiske mester Janis Rozentāls.

Dette er ikke tilfældigt, da Bogdan fandt Rigas nationale romantiske arkitektur dybt inspirerende og ønskede at samarbejde om en bog om denne afart af jugendstilen.

”Som udlænding har jeg forsøgt at dokumentere de hedenske guder og Letlands historie og bringe disse autentiske elementer ind i mine malerier,” siger Bogdan.

Er klar til trykning

”Bjørnedræber” er klar til trykning, som finder sted, når et crowdfunding-mål på 6.000 euro er nået. Og hvis du forudbestiller en kopi, er der pæne belønninger. (red: Målet blev nået ovenud for 2 uger siden, så crowdfundingen er nu lukket)

Blod brødre

Bogdan havde planlagt at rejse fra Bukarest til Riga i år, men pandemien lagde den rejse på is. I stedet håber han at komme i 2022 til en ordentlig boglancering og en udstilling af de originale malerier. I mellemtiden er hans næste illustrationsprojekt til en oversættelse af australske bush ballader lavet på tysk af Arthur.

Han har tidligere lavet kunstværket til ”The Impaler’s Escape”, en bog om Rumæniens berygtede nationale helt Vlad Dracula. Bogdan mener, at mens den transsylvanske adelsmand fra det 15. århundrede var grusom, ”var han ikke en vampyr.” Og mytologien omkring ham udfylder et menneske-

ligt behov, der krydser grænser.

”Rumænerne kan lide at stønne: hvor er du nu, Vlad? Bring os retfærdighed!” forklarer Bogdan. ”Ligesom letter venter de på, at deres helt vender tilbage.”

Tekst af Philip Birzulis, fotos af Bogdan Gargarita

Redaktionen: Vi har fået lov til at bringe de to billeder af Bogdan mod at vedføje links til præsentation af hans arbejde med billederne. Det gør vi gladeligt da det er en oplevelse i sig selv at se hans malerier og maleteknik:

Kontaktmail til Bogdan editura.intaglio@gmail.com

Det Rumænske Forlags Facebook :

<https://www.facebook.com/editura.intaglio>

Bogdans Facebook:

<https://www.facebook.com/bogdan.gargarita>

Per Nielsens danske udgave af Bjørnedræberen kan købes på forlaget ravnerock. (se side 63)

Udenrigsminister Rinkēvičs vil også forsvare demokratiet

Den 13. november 2020 udtalte udenrigsminister Edgars Rinkēvičs på ”Riga-konferencen 2020” at strukturelle ændringer finder sted både i Den Europæiske Union og De Forenede Stater, og dette hænger sammen med den samfundsmæssige holdning til nutidige udfordringer og mulighederne for at imødegå dem. ”Vi oplever, at det såkaldte vestlige koncept skal finjusteres yderligere i de nærmeste måneder og år og bygge videre på vores fælles værdier og interesser.”

Ministeren understregede, at Den Europæiske Union er blevet stærkere i de forløbne år. ”I dag nærmer vi os og løser spørgsmål relateret til Brexit, pandemien og de økonomiske udfordringer på en rationel måde. Vi har også bedre gensidig

forståelse af, hvad der finder sted i Europas østlige og sydlige områder, og vi er opmærksomme på de mange komplicerede situationer, der skal tackles.”

Latvian Institute

Hold øje med disse 10 lettiske iværksættere i 2021

En lille nation med færre end 2 millioner mennesker, alligevel er Letland et af Europas iværksætterhotspots. Der er flere fordele der sikrer at Letland er et godt sted for nystartede virksomheder: flersproget arbejdsstyrke, overkommelige omkostninger til drift, høj livskvalitet, statsstøtte og fleksible regler.

Asya.ai, Selskab for social intelligens – parrådgivning ved brug af stemmeanalyse

Sonarworks, En lydkalibreringssoftware, der giver en ønsket lytteoplevelse til musikskabere og lyttere i et ethvert rum.

Nordigen, En konto-analyseplatform, der forvandler bankdata til indsigt i handlemuligheder.

Printify, En print-on-demand markedsplads, der forbinder e-handelsbutikker og producenter af print on demand.

Jeff App, En lånemægler, der bruger alternative data fra bl.a. internettet til kreditvurdering.

CastPrint, En skræddersyet, 3D-trykt støbning som støtte til forskellige typer brudskader på vort skelet.

Solfeg.io, animerer elever til at lære musik, forenkle undervisning i skolerne og inspirere til at øve hjemme.

Longensis, Digitale værktøjer til at fremskynde biomedicinsk forskning uden grænser. (oversætteren har givet op i forhold til at forstå funktionen)

Exponential Technologies Ltd., Muliggør hurtig industriel innovation og automatisering ved hjælp af nye AI-algoritmer.

AgroPlatforma, En unik platform, der understøtter sikker kornhandel. En B2B-platform, der forbinder landmænd, kornkøbere og aktiemarkeder.

(Uddybning på internettet)

Latvian Institute.

Lettiske forskere undersøger UV-lamper til desinfektion.

Forsker Edgars Butanovs på Letlands Universitet arbejder sammen med lettiske og svenske kolleger med galliumoxid.

Butanovs undersøger, hvordan galliumoxid kan placeres på lysdioder i et meget tyndt lag, og hvordan sådanne dioder kan bruges til at destruere vira og bakterier. Hvis COVID-19-pandemien fortsætter i lang tid, kan gallium blive et af elementerne til at reducere spredningen af denne virus.

"Galliumoxid er et af de mest undersøgte materialer i de sidste tre eller fire år. Det har mange interessante anvendelser inden for elektronik som for eksempel ved kraftige elektroniske kredsløb i elektriske biler".

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Lettiske forskere skaber ny type ansigtsmaske med åndedrætsværn

Forskere ved Riga Technical University (RTU) har skabt en ny type beskyttelsesmaske, som også har åndedrætsfunktion.

Under ledelse af videnskabskvinden Inga Dāboliņa fra RTU undersøger de personligt beskyttelsesudstyr for at kunne tackle COVID-19 mere effektivt. "En designmodel til en maske, der også fungerer som åndedrætsværn, er godkendt. Den er formet på en sådan måde, at den undgår, at den luft, der udåndes, lækker. Denne åndedrætsmaske er den første i verden ifølge et dansk laboratoriums opfattelse."

Laboratoriet arbejder i øjeblikket på at sikre, at masken er udstyret med en effektiv filtreringsmekanisme.

Disse masker kan genbruges - de kan vaskes og bæres igen.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

"Riga skal være den økonomiske hovedstad i de baltiske stater", siger direktør for Letlands Bank Mārtiņš Kazāks

For at økonomierne i de baltiske lande skal blive stærkere, skal Riga være den økonomiske hovedstad i de baltiske lande, sagde Mārtiņš Kazāks om regionens fremtid i en online dis-

kussion arrangeret af Stockholm School of Economics i Riga. Han forklarede, at de baltiske stater skal samarbejde mere for at styrke deres respektive økonomier. Riga skulle være motoren bag de baltiske stater for at løfte værdien af alle tre baltiske stater.

Kazāks nævnte også, at når man sammenligner med andre økonomier i verden, går det relativt godt med COVID-19 i Letland. For at regeringen fortsat skal være i stand til at tackle udfordringerne relateret til virussen, skal den dog have flere frie midler til rådighed. Direktøren sagde, at landet har penge nok til at overvinde konsekvenserne af COVID-19, men ingen klare ideer eller strategier.

Samtidig understregede Kazāks, at Letland ikke uden grund skulle bruge finansiering fra EU-midler.

Latvian Institute

Lettisk opfindelse: coronatests fra en automat.

Pragmatisk, lettisk: En robotarm giver testpersonen en kasse med testtilbehør. Testpersonen tager selv kassen, og maskinen tager den senere tilbage. Så ingen er udsat for risikoen for smitte.

”Her i denne boks

finder du alt, hvad du har brug for til en normal spytprøve. Præcise instruktioner. En infektionssikker plastpose, et forseglingsrør til spytprøven. Med alt dette kan du tage en test derhjemme i fred og ro, og lægger derefter alt tilbage i posen, og tager derefter kassen tilbage til boksen.”

EUSBSR Arlige Forum 2020-højdepunkter

(EUSBSR; EU Strategy for the Baltic Sea Region)

Vores formand Kirsten Gjaldbæk har i mange år deltaget i disse Forums omkring en strategi for Østersølandene og er da vendt hjem med informationer her i bladet. I år må vi nøjes med et lille kort resume til de medlemmer som er interesseret

i dette tema. De vil i givet fald kunne finde mængder af information på linkene herunder.

Det første virtuelle EUSBSR årlige forum afholdtes med succes!

Det årlige forum 2020 samlede 840 deltagere for at diskutere Østersøregionens innovative og bæredygtige fremtid.

- Gik du glip af nogle dele af forummet eller kunne du slet ikke klare det? Se optagelsen på [Youtube](#).
- Få kendskab til workshopresultater og højdepunkter [her](#).
- Er du nysgerrig efter at vide, hvad der skete bag kulisserne? Fotos er tilgængelige på EUSBSR [Flickr](#).

Det årlige forum blev organiseret af byen Turku sammen med Rådet for Østersølandene i samarbejde med Finlands udenrigsministerium.

Handlingsplanrevision - hvad kan man forvente næste år? På [EUSBSR-webstedet](#) kan du læse mere om, hvad du kan forvente af den reviderede handlingsplan, og hvad planen er for overgangsperioden indtil de i 2022 vil få administrativ støtte.

3 hoveddiskussionspunkter:

- Forandring er en mulighed - EUSBSR set med innovatørernes øjne. [Se mere her](#).
- Mange af os har hørt, at Østersøregionen er et innovationsknodepunkt. Hvordan fremmer EUSBSR regionens innovative tankegang for at øge velstanden?
- Planlægning som et redskab til at gøre vores region til et godt sted at bo. [Læs mere her](#).

EUSBSR

Lettisk videnskabsmand skaber antibakteriel belægning

Andris Šutka, en videnskabsmand ved Riga Tekniske Universitet (RTU), har udviklet en kemisk forbindelse, der skal bruges som antibakteriel belægning til overflader.

I de senere år har Andris Šutka fokuseret på undersøgelser relateret til vandrensning med aktive jern- og calciumforbindelser. COVID-19-pandemien har fået ham til at forstå, at denne kombination også kan bruges som antibakteriel belægning til dørhåndtag eller for eksempel bordoverflader. Det vil

være billigt, og belægningen behøver kun at blive skiftet en gang om året.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Forsker udvikler materiale til hjælp ved knogleheling

Nye materialer, der kan hjælpe folk med at helbrede knoglebrud, er i øjeblikket i gang med at blive udviklet af Jānis Ločs, direktør ved Riga Technical University (RTU).

I tilfælde af alvorlige brud understøttes menneskelige knogler normalt med metalliske materialer, men RTU-forskere udvikler et materiale, der opløses i kroppen, efter at knoglen er helet.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Museum for magi åbnet i Letland

Den 7. november åbnede tryllekunstnerne Dace og Enrico Pezzoli dørene til et magi- og teatermuseum i Riga.

Museet er placeret i lokalerne fra den tidligere biograf Liesma ved Vienības gatve 30.

Museet udstiller en samling af magiske rekvisitter og plakater fra det 18. århundrede og huser en interaktiv og uddannelsesmæssig udstilling, der ”giver en følelse af, at alt er muligt”.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Det lettiske politi spillede en ledende rolle i en amerikansk bekæmpelse af cyberkriminalitet

Det lettiske politi spillede en afgørende rolle i en større international operation med at bryde en storstilet organiseret cyberkriminalitetsring.

Nyheden kom via det amerikanske justitsministerium, som har oplyst at razziaer over hele kloden var målrettet mod millioner hvidvaskning af en gruppe kaldet ”QQAAZZ”, som havde stærke forbindelser til Letland.

Det største antal eftersøgninger og anholdelser blev foretaget i Letland af det lettiske statspoliti, og der blev beslaglagt en omfattende bitcoin-minedrift, der var tilknyttet gruppen i Bulgarien.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Rail Baltica-konstruktion på Riga Central Station begynder i november

Denne første del omfatter opførelsen af hovedbanegårdskomplekset og den tilstødende infrastruktur.

*lsm.lv, Uldis Birziņš
(Latvijas Televīzija)*

En af Letlands personligheder:

Zvirbulis-familien, birkebarkhåndværkere

At lave nyttige ting fra birkebark er et af de ældste håndværk, som menneskeheden kender. Og en ressourcestærk lettisk familie genopliver på bedste vis denne forsvundne kunstform. Med over halvdelen af landet dækket af skove, vover letter sig trygt ud i disse, hvor andre folkeslag frygter bjørne og ulve. Tømmer er en stor eksportvare, og folk går derud for at plukke svampe og bær, lave bladpiske til saunaer, midsommerkroner og kommunikerer med deres hedenske guder. Der er især et tæt venskab til birk, hvis saft tappes for at lave en forfriskende drik hvert forår. Og en initiativrig familie nær Līgatne, 70 km øst for Riga, har endvidere mestret den ældgamle evne at lave zebrastribet bark om til værdifulde genstande.

Mød Zvirbulis-klanen. Deres efternavn, som betyder ”spurv” på lettisk, er perfekt til personer, der føler sig hjemme i skoven.

Da birkebark let kan bearbejdes med en stump flintkniv, er

der lavet redskaber af birkebark siden stenalderen. Indfødte i Canada brugte det til at fremstille letvægts kanoer og husly. Dens antiseptiske og vandtætte egenskaber gør den ideel til opbevaring af mad og væsker, og der er fundet skibe over tusind år gamle på lettiske arkæologiske udgravninger. I den sene sovjetiske æra betød teknologisk forandring og fjendtlig statspolitik, at der ikke var flere birkebarkfabrikanter tilbage i Letland. Men i 1990'erne rejste Pēteris Zvirbulis til Rusland og lærte håndværket af overlevende mestre der. Tilbage i Letland blev hans nevø Kaspars lærling, og ind imellem perioder som bygherre i Riga blev han til sidst selv håndværksmester.

Philip Birzulis Latvian Institute

De Baltiske stater vil synkronisere el-ledninger med det kontinentale Europa

Beslutningen truffet af Europa-Kommissionen om at tildele finansiering på 720 mio. EUR til en implementering af synkronisering af de baltiske elnet vil styrke denne sektors uafhæn-

gighed af Rusland og forbedre regionens forsyningssikkerhed, siger Letlands premierminister Krišjānis Kariņš.

Formanden for Europa-Kommissionen Ursula von der Leyen, Letlands premierminister Krišjānis Kariņš, Estlands premierminister Jüri Ratas, Litauens præsident Gitanas Nauseda og Polens premierminister Mateusz Morawiecki udsendte en fælles meddelelse om denne beslutning og dens potentielle muligheder.

Latvian Institute

Danske arkitekter skal udforme en del af den fremtidige Riga-skyline

Krasta City SIA har offentliggjort resultaterne af en offentlig designkonkurrence om en udviklingsvision for byggeri på højre bred af Daugava (i kvarteret mellem Salu Bridge, Krasta Street og Daugava, området med den historiske Zvirgzdu ø). I en konkurrence mellem 13 forslag fra fem forskellige lande vedtog juryen at det bedste tilbud kom fra det danske arkitektfirma Arrow Architects ApS.

Ulrik Raysse, repræsentant for vinderne af konkurrencen, sagde: "Verden ændrer sig, og det samme gør vores måde at leve på. Vores tilbud fokuserer på, hvordan fremtiden vil se ud. Organisk formede pavilloner baseret på naturen skaber en stærk følelse af tilhørsforhold og identitet. Bygninger i forskellige størrelser vil give et differentieret arbejdsmiljø, der harmonisk forbinder sig til det historiske panorama af Riga." De indsendte designprojekter blev evalueret af en jury på ni personer. Forskellige fagfolk i branchen, kommunen og repræsentanter for udviklere var repræsenteret i juryen, som blev ledet af arkitekt Jānis Dripe.

"Området har altid været et fokus for arkitekter og projektudviklere på grund af dets nærhed til byens centrum, bag Salu-broen, mellem Daugava-hovedsengen og det rolige vand - det er et meget specielt sted, der visuelt træder frem i et stort byområde. Et sted, der allerede har en solid historie med arkitektoniske visioner. Projektudviklerne, der involverede Riga City Architect's Office, Construction Board og Development Department, den lettiske sammenslutning af arkitekter, havde udarbejdet et detaljeret oplæg til den internationale

designkonkurrence og sikret et velgennemtænkt resultat. 13 forslag fra fem forskellige lande er et bevis på dette. Det vindende forslag kombinerede succesfuldt ambitioner om at være synlige i silhuetten af Daugava-flodbredden og samtidig skabe et humant bymiljø - en 'by i en by'."

"Krasta City" vil omfatte forretningskompleks og offentligt tilgængelige bygninger på højre flodbred af Daugava. Det har bygninger i flere etager på op til 17 etager.

lsm.lv, Uldis Birziņš (Latvijas Televīzija)

Som en del af uddannelsen skal skolelever også lave frivilligt arbejde

I september mødtes Kristīne Zonberga, direktør for borgeralliancen - Letland, med repræsentanter for skoleprojektet Skola2030 og andre repræsentanter fra civilsamfundsorganisationer, lokale byråd og statslige institutioner for at diskutere "Project Work". Et kursus, hvor de studerende skal gennemføre et projektarbejde, (inklusive frivilligt arbejde) i relation til et af de emner, de vil studere dybtgående.

Civic Alliance - Letland bekræftede sit ønske om at deltage i udviklingen af læseplanen og metodiske anbefalinger samt at bidrage til implementeringsprocessen.

Civic Alliance

Edgars Rinkēvičs og Sviatlana Tsikhanouskaya diskuterer udviklingen i Hviderusland [Flickr](#)

I september mødtes Letlands udenrigsminister, Edgars Rinkēvičs, med den hviderussiske præsidentkandidat, Sviatlana Tsikhanouskaya, i Riga for at udveksle synspunkter og høre hendes syn på udviklingen i Hviderusland.

Under deres møde støttede Edgars Rinkēvičs den holdning, at EU skulle fremme dialog med oppositionen og civilsamfundet og insistere på at afholde et nyt præsidentvalg. EU bør også fortsætte med at støtte det hviderussiske civilsamfund, herunder støtte styrkelsen af uafhængige medier og fremme udviklingen af uddannelse.

Udenrigsministeren bemærkede også, at Letland støtter indførelse af individuelle restriktive foranstaltninger over for personer, der er ansvarlige for falske valgresultater og vold mod det hviderussiske folk. Samtidig bør sanktioner og restriktioner ikke påvirke det hviderussiske samfund negativt.

På deres møde meddelte ministeren Tsikhanouskaya, at Letland har givet 150.000 EUR til støtte for det hviderussiske civilsamfund til psykologisk, medicinsk, praktisk og juridisk bistand til dem, der er ramt af vold.

Latvian Institute

Lettisk julepynt, Puzurs

Puzurs – lettisk ”julepynt”, der opfanger dårlig energi i hjemmet

Af Per Nielsen

I Letland lever julens traditioner i bedste velgående, ofte krydret med et stænk af overtro. I ”gamle dage” var det en folkefest, der faldt sammen med fejringen af vintersolhvervet og som plejede at vare i tre dage – med masser af skæg ballade og borde, der bugnede af mad. Nu er den lettiske jul blevet indskrænket til en stille familiefest. Men stadigvæk, for at sikre velstand og frugtbarhed i det nye år, kræver den lettiske juletradition, at der serveres mindst ni forskellige retter juleaften, og man skal smage på dem allesammen.

En traditionel lettisk juleting er at lave en puzurs. Det er en slags geometrisk mobile, der hænges op i huset. De kan være meget avancerede og er lavet af rør eller halm, der holdes sammen af tråd. En puzurs skal helst hænge midt i rummet, så den frit kan snurre rundt og opfange alle onde ånder og al dårlig energi i huset. En puzurs hænger typisk over middagsbordet i helligdagene. Det siges, at jo større puzurs,

desto større høst vil bonden få i det kommende år.

Grundelementet i en puzurs er 12 lige lange stykker strå – svarende til årets 12 måneder – der samles tre strå ad gangen i trekanter (trekanten er et lettisk symbol for Gud). Når de 12 stykker strå er blevet til tre trekanter, samles de til en firkant. Processen gentages, de fire trekanter bliver til en firkant og til sidst har man en masse firkanter, som man kan samle til en mobile – en puzurs – der med lidt god vilje symboliserer universet. Ifølge kendere er det bedst at lave puzurs af strå fra rug, fordi det er den kornsort, der har de længste og mest robuste stængler. Siv er også anvendelig. Man kan desuden bruge makaroni eller sugerør. Det skal blot være et tyndt og hult materiale, som man kan få nål og tråd igennem. Selvom det ser kompliceret ud, er en puzurs nem at lave. Men er du doven anlagt, kan du sagtens bestille et gør-det-selv-puzurs-sæt på nettet. De fås i mange forskellige sværhedsgrader og prislejer – og på YouTube ligger der masser af instruktionsvideoer.

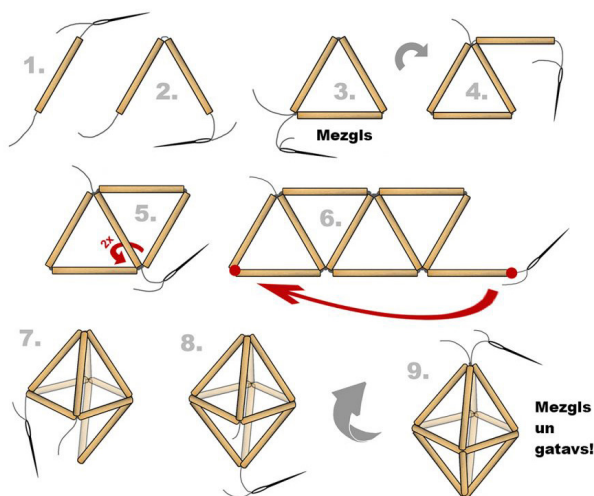
I mine ordbøger har jeg af uransagelige årsager ikke kunnet

slå det lettiske ord puzurs op, så jeg kan desværre ikke komme med en eksakt oversættelse. Men letterne selv mener, at puzurs-traditionen kan føres helt tilbage til den førkristne tid. Det er der dog ikke noget belæg for, og traditionen må letterne faktisk dele med de øvrige baltiske lande. Finnerne og esterne kalder de dårligdoms-rensende stråmobiler for Himmeli. De mener til gengæld, at deres ord stammer fra det svenske ord for himmel og hævder, at deres himmeli er et stykke traditionel folkløse i deres område. Også i Litauen laver de mobiler af strå; men de kalder dem for Šiaudinis Sodas, som betyder en have af halm. I 2018 præsenterede den litauiske kunstner Arvydas Baranauskas sin stråhave "Laisvė" (= "Frihed"), der havde følgende dimensioner: højde 2,28 m; bredde 1,61 m; vægt 4,6 kg. Med det værk slog han en tidligere litauiske verdensrekord inden for Šiaudinis Sodas fra 2015.

Hvis du har bygget din egen puzurs, kan du lade den hænge og snurre julen over og helt til påske, så du får dit hjem fuldstændig rensed for dårlig energi. Men hvis du vil være sikker på at slippe af med alle dårligdommene, skal du brænde din puzurs til påske. Så kan du begynde forfra.

Priecīgus Ziemassvētkus!

Fotos og tekst Per Nielsen

Bestyrelsen

	Kirsten Gjaldbæk Kongstedvej 12 2700 Brønshøj Formand	3871 1825 kirsten.gjaldbaek@gmail.com
	Niels Bendix Knudsen Lille Havelsevej 86 3310 Ølsted Næstformand	mobil 40312345 nbendix@mail.com
	Dita Schultz Gammel Køge Landevej 306H, 2650 Hvidovre Bestyrelsesmedlem	mobil: 40754680 dita.schultz@gmail.com
	Lis Nielsen Rosenlundsvej 8 3650 Ølstykke Redaktør	mobil 23444179 Lishazel18@gmail.com
	Signe Struberga Slotsparken 84C 2880 Bagsværd Bestyrelsesmedlem	signe.struberga@gmail.com
	Anda Dyrlund-Parbst Horserød byvej 3 3000 Helsingør Webmaster	mobil 2016 0963 anda.parbst@gmail.com
	Peter Fjerring Frederik VI's Allè 6, 1th 2000 Frederiksberg Suppleant	mobil 2025 1783 peterfjerring@hotmail.com
	Holger Pyndt Degnemose Alle 41 2860 Søborg Næstformand	holger.pyndt@gmail.com

Foreningen....

Foreningen Danmark-Letlands medlemsblad udsendes til alle medlemmer.

Indlæg og udklip er meget velkomne og sendes til redaktør Lis Nielsen (lishazel18@gmail.com). Vi kan ikke love at bringe alle indlæg, ligesom vi forbeholder os ret til at redigere i det indsendte. Vi ser gerne at artikler på engelsk eller lettisk er oversat når vi modtager dem.

Foreningen Danmark-Letland er stiftet i august 1992 i København af en kreds af private personer med interesse for Letland.

Formålet med foreningen er:

På alle måder at styrke og udvikle venskab mellem det lettiske og danske folk, samt oplyse om Letland.

Som medlem af foreningen kan optages enkeltpersoner, husstande, foreninger, virksomheder, kommuner, menigheder, organisationer mv. med interesse for dansk-lettiske relationer.

Foreningen er landsdækkende. De fleste arrangementer finder sted i Københavnsområdet, men der opfordres til lokalt arbejde også andre steder i landet. Hos Fremad Rejser, Vesterbrogade 37, 1620 København V tlf.: 33 22 04 04, får medlemmer af Foreningen Danmark-Letland rabat på rejser til Letland. Indmeldelse i Foreningen Danmark-Letland sker ved henvendelse/indbetaling til kasserer Aase Lundbye.

Foreningens girokonto er: 07 736 54.

PS. Der bliver ikke udsendt girokort da det kun bruges af få. Bankoverførsel via netbank sker til:

Danske Bank, reg. 1551, konto 000 0773 654

Mærk venligst betalingen

”kont årstal navn” (kont 2020 P. Pedersen)

Årskontingent:

Enkeltpersoner	250 kr.
Husstande	350 kr.
Unge under 26 og pensionister	175 kr.
Organisationer m.m.	550 kr.

Nyttige adresser

Letlands Ambassade i Danmark,

Rosbæksvej 17, 2100 København Ø

Tlf. 3927 6000

embassy.denmark@mfa.gov.lv

www.am.gov.lv/copenhagen

Ambassadør: Alda Vanaga

Ambassadørens sekretær Inese Buike

Rådgiver/diaspora Liga Usilenoka

House Manager: Valdis Bormanis

Den Danske Ambassade i Letland,

Pils iela 11, Lv-1863 Riga, Latvia

Tlf. +371 6722 6210

rixamb@um.dk, www.ambriga.um.dk

Ambassadør: Flemming Stender

fleste@um.dk

Konsul/Attaché:

+371 6722 6210 ext. 16 /mob. +371 2612 1002

Det Danske Kulturinstitut i Riga,

Mūkusalas iela 3, Riga, LV-1423, Letland

Tlf.+371 728 99 94

Tlf.+371 728 82 21

[mailto: dki@dki.lv](mailto:dki@dki.lv)

Leder: Simon Drewsen Holmberg.

Det Danske Kulturinstitut i København

Vartov, Farvergade 27 L, 2. sal, 1463 Kbh K

Adm. direktør Camilla Mordhorst

Tlf.: +45 5219 5116

mail@danishculture.com

Foreningens hjemmeside: www.danmark-letland.dk

Webmaster: Anda Dyrlund-Parbst

Kode til at se seneste numre af bladet: vairalat

KALENDER for 2021

Desværre er alle vore egne arrangementer på standby

3-3 kl. 11

Rundvisning og foredrag på Den
Lettiske Ambassade. inkl kaffe/te/vand
Arrangeret af AOF Gladsaxe, 215 kr.

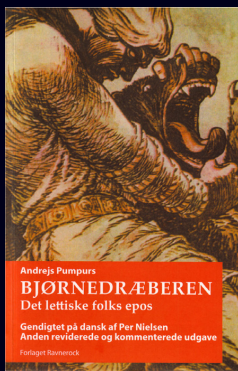
Tilmelding:

<https://gladsaxe.aof.dk/kurser/Oplev+-din+by/Rundvisninger/4868923/>

Et par strikprøver, se nærmere side 37

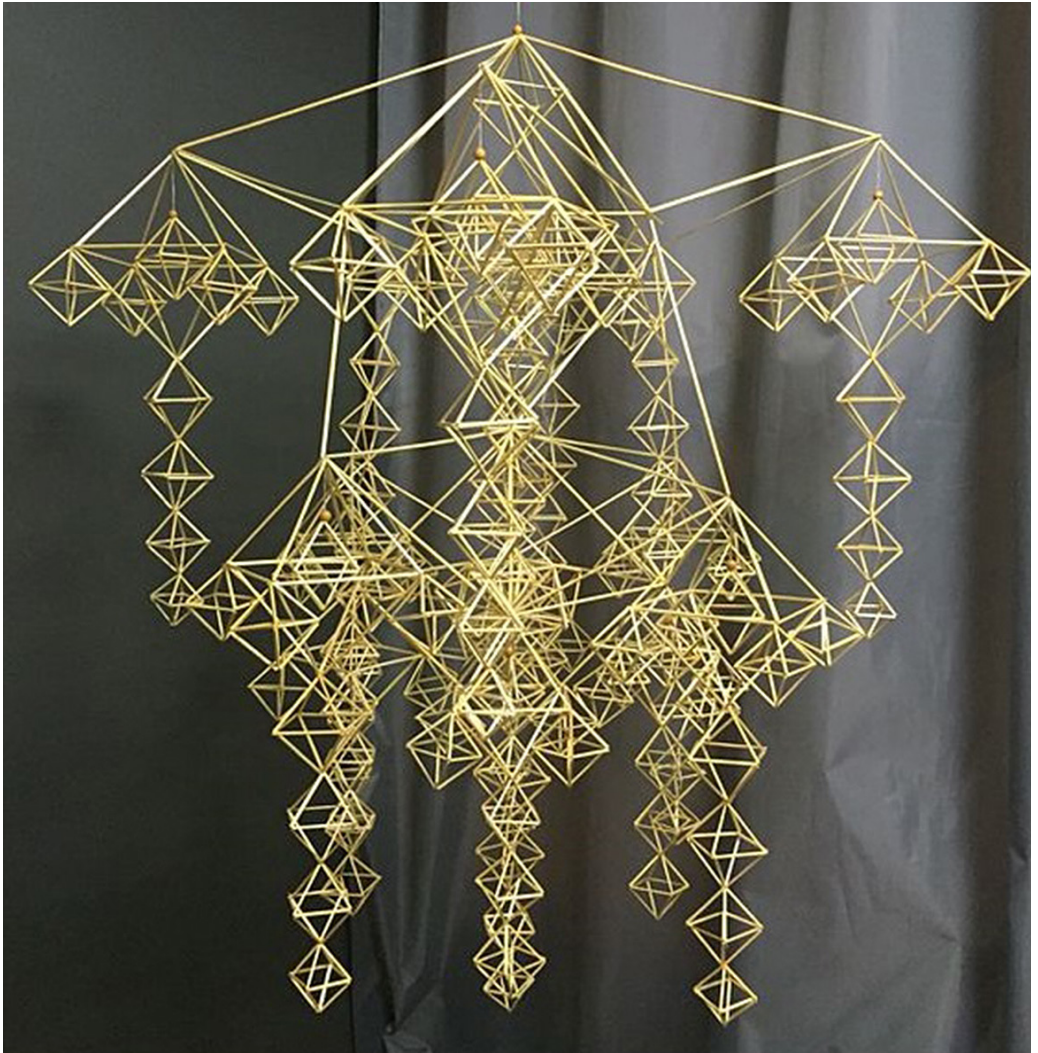
Lettisk litteratur fra Ravnerock

Forlaget Ravnerock Egensevej 42, 5450 Otterup
tlf: 41424939 post@ravnerockforlaget.dk
<http://ravnerockforlaget.dk/>

Glædelig Jul og Godt Nytår

**Priecīgus Ziemassvētkus un
laimīgu Jauno gadu**

*Puzurs – lettisk "julepynt", der opfanger dårlig energi i hjemmet.
Foto fra Per Nielsen*